

Kati Hämäläinen-Myllymäki

NAISVAMMAISURHEILU KAKSINKERTAISEN TOISEUDEN JA
RUUMISPROJEKTIN RISTEYKSESSÄ

Arvojen ja asenteiden muutos naisvammaisurheilijan kokemana

Jyväskylän yliopisto
Liikunta- ja terveystieteiden
tiedekunta
Liikunnan yhteiskuntatieteet
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2012

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta/Liikuntatieteiden laitos

HÄMÄLÄINEN-MYLLYMÄKI, KATI: Naisvammaisurheilu kaksinkertaisen toiseuden ja ruumisprojektin risteyksessä. Arvojen ja asenteiden muutos naisvammaisurheilijan kokemana.

Pro gradu -tutkielma

Liikunnan yhteiskuntatieteet

Kevät 2012

Tässä tutkielmassa tarkastellaan naisvammaisurheilijaa ja –urheilua kaksinkertaisen toiseuden ja ruumisprojektin näkökulmista. Tarkoituksena on tehdä näkymättömiä disablistisia eli vammauttavia konstruktioita eri diskursseissa näkyväksi.

Käsitteiden kaksinkertainen toiseus ja ruumisprojekti määrittäminen tapahtuu kirjallisuuskatsauksen kautta. Kirjallisuuskatsaus osoittaa käsitteisiin liittyvän alakäsitteitä, jotka muodostavat monimutkaisen ja –tasaisen sosiaalisen ja kulttuurisen konstruktion. Samalla käsitteet toimivat tutkimuksen viitekehyksenä. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastatteluja, joita analysoitiin sekä deduktiivisesti että induktiivisesti. Haastatteluun osallistui kahdeksan naisvammaisurheilijaa eri vuosikymmeniltä 1970-luvulta alkaen. Haastatteluista haluttiin nostaa vahvasti esiin kokemuksellisuus eli analyysivaiheessa käytettiin fenomenologista lähestymistapaa.

Kaksinkertainen toiseus sisältää sekä naisille että vammaisille samansuuntaisia diskursseja, jotka tukevat ja vahvistavat toisiaan. Samansuuntaisia diskursseja ovat käsitys naisen ja vammaisen luonnollisesta paikasta kotona, käsitys naisesta ja vammaisesta poikkeavana ruumiina sekä ajatus kivusta osana naisen ja vammaisen elämää. Ruumisprojekti on puolestaan itsen rakentamisprojekti, jonka tavoitteena on luokan ”urheilija” rakentaminen. Itsen rakentamisella hankitaan ruumiillinen pääoma ja urheilu toimii sen välineenä. Ruumisprojektilla tavoitellaan vamman pienentämistä ja häivyttämistä, muiden hyväksynnän ja arvostuksen saavuttamista ja tasa-arvoa vammattomien urheilijoiden kanssa. Kaksinkertainen toiseus ja ruumisprojekti voidaan nähdä vastakkaisiin suuntiin toimivina diskursseina, jossa ruumisprojekti on eräänlainen selviytymiskeino kaksinkertaisessa toiseudessa.

Naisvammaisurheilija toimii sekä kaksinkertaisen toiseuden että ruumisprojektin risteyksessä, jossa normit, luokittelut sekä eri sosiaaliset ja kulttuuriset diskurssit määrittävät naisvammaisurheilijaa. Tämä määrittely tapahtuu, milloin vamman, milloin sukupuolen tai toimintakyvyn kautta. Ja kuitenkin naisvammaisurheilija haluaa olla vain ja ainoastaan urheilija.

Avainsanat: sukupuoli, naiseus, vammaisuus, vammaisurheilu, toiseus

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Faculty of Sport and Health Sciences/Department of Sport Sciences

HÄMÄLÄINEN-MYLLYMÄKI, KATI: Disabled female sports at the crossroads of double otherness and the body project. Change in values and attitudes experienced by disabled female athletes.

Master's thesis

Social Sciences of Sport

Spring 2012

This thesis analyses female disabled athletes and sports from the viewpoint of otherness and the body project. The aim of this research is to reveal the invisible constructions of disablism that can be found in various discourses.

The concepts of double otherness and the body project are defined through a literature review. The literature review indicates that these concepts relate to numerous sub-concepts, which form a complex and multileveled social and cultural construction. These concepts form the theoretical framework of this study. The research method consists of semi-structured interviews, which are analysed both deductively and inductively. The interviewees include eight female disabled athletes who reached their respective career peaks during different decades starting from the 1970s. The notion of experience is a key theme to be emphasised in these interviews, and thus a phenomenological approach is used in the analysis.

Double otherness includes similar discourses for women and disabled persons that support and reinforce each other. These similarities in discourse include perceptions that the natural place for women and disabled persons to stay is at home, that they have divergent bodies, and that pain is an integral part of their lives. The body project is a self-construction project, the goal of which is to build the category of "athlete". One acquires physical capital – for which sports becomes a tool – by constructing the self. The aims of the body project include diminishing and effacing the disability and acquiring acceptance and respect from others as an athlete who is just as equally valuable as a non-disabled athlete. Double otherness and the body project can be seen as two opposing discourses, in which the body project becomes a survival skill within the double otherness.

A disabled female athlete acts at the crossroads of double otherness and the body project, and is defined by the norms, categories, and various social and cultural discourses that occur therein. This self-definition can at times focus on the disability, and at other times the gender or operative capability of the athlete. Yet the disabled female athlete wants to identify solely as an athlete.

Keywords: gender, womanhood, disability, disabled sports, otherness

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	6
2. KAKSINKERTAINEN TOISEUS	11
2.1. Nainen	15
2.2. Vammaisuus	18
3. RUUMISPROJEKTI	22
3.1. Naiset urheilussa	24
3.2. Vammaisurheilu	26
4. NAISVAMMAISURHEILUN HISTORIAA SUOMESSA	29
4.1. Liikunnan organisoitumisen vaiheita Suomessa	30
4.2. Vammaisurheilun kehittymisen vaiheita	31
4.2.1. Vammaisurheilun alkuvaiheet 1920 -1960	31
4.2.2. Vammaisurheilun organisoitumisvaihe 1960-1980	32
4.2.3. Vammaisurheilun vakiintumisvaihe 1980-2000	34
4.2.4. Moniarvoistuvan urheilun vaihe vuodesta 2000 alkaen	35
5. TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄ	38
5.1. Tutkimusongelma	38
5.2. Tutkimusmenetelmä	39
5.2.1. Teemahaastattelu ja fenomenologia	40
5.2.2. Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus	43
5.3. Tutkimusjoukko	45
6. TULOKSET	47
6.1. Muutos	47
6.1.1. Vammaisurheilun ammattimaistuminen	48
6.1.2. Vammaisurheilun rakennemuutos	51

6.2. Kaksinkertaisen toiseuden rakennelmat	53
6.2.1. Naisen ja vammaisen paikka on yksityinen.....	54
6.2.2. Arvioivan katseen alla	59
6.2.3. Kipu naisen ja vammaisen elämässä.....	61
6.2.4. Poikkeava ruumis.....	63
6.3. Urheilu ruumisprojektin välineenä.....	69
7. POHDINTA	75
7.1. Naisvammaisurheilun muutokset.....	76
7.2. Kaksinkertainen toiseus eri vuosikymmeninä	79
7.3. Naisvammaisurheilijan ruumisprojekti.....	83
7.4. Naisvammaisurheilija kaksinkertaisen toiseuden ja ruumisprojektin risteyksessä.....	86
7.5. Jatkotutkimusehdotuksia	87
LÄHTEET.....	89
LIITTEET	93

1. JOHDANTO

Urheilu on maailmanlaajuinen ilmiö, jonka kautta suuri yleisö jakaa kokemuksia. Kuitenkaan urheilu ei ole kaikkia osallistavaa, sillä se on voimakas mekanismi, joka jakaa yhteiskuntaa eri luokkiin. Urheilu nostaa miehen naisen yläpuolelle, suosii fyysistä voimaa muiden ominaisuuksien kustannuksella ja luokittelee tietyt vartalotyypit toisia paremmiksi. Urheilu näyttää olevan yhteiskuntarakenteiden ulkopuolella, mutta siitä huolimatta se vaikuttaa yhteiskuntaan ja päinvastoin. Yhteiskunnan konstruktiot rakentuvat erilaisuuden määrittelylle ja ilmiöiden väliseen hierarkiaan. Niin myös urheilun konstruktiot määrittelevät sukupuolten sekä vammaisten ja vammattomien urheilijoiden välisiä suhteita. (Kay 2003, 89; Thomas 2003, 106.)

Pekingin paralympialaisten, vuonna 2008, urheilijoista 20 - 30 % oli naisia. Arvioidaan, että muissa vammaisurheilukisoissa naisten osuus kilpailijoista on vielä pienempi. (Suomen Paralympiakomitea 2009.) Olympialaisissa 2000-luvulla naisurheilijoiden osuus on ollut 30 - 40% urheilijoista (esim. Polley 2003, 46). Nais- ja miesurheilijoiden lukumäärästä voidaan päätellä urheilukisoissa esiintyvän sukupuolten välistä segregatiota kilpailijoiden osallistujamäärissä, lajin sisäisessä osallistumisessa sekä kansallisessa että kansainvälisessä urheilutoiminnassa ja huippu-urheilussa.

Nykyurheilun monimuotoisuus ja sen näkyvyys tekevät siitä merkittävän sosiaalisen instituution, joka siirtää arvojaan ja ideologiaansa. Eräs urheilun perusarvo on sen maskuliinisuus, joka nostaa miehen kokemukset naisen yläpuolelle. Urheilu on yksi tärkeimmistä paikoista eli diskursseista, jossa tuotetaan maskuliinisuutta ja jossa luodaan ihanteellisen maskuliinisuuden kuvaa. (Kay 2003, 89-90.) Valkoisen, työikäisen, heteroseksuaalisen miehen urheilu on normi, johon verrataan marginaaliryhmien eli naisten ja vammaisten urheilun tuloksia ja tämä normi määrittää resurssien jakaantumisen urheilun kentällä (Thomas 2003, 122).

Naisten syrjinnän historia urheilussa on pitkä. Urheilun on katsottu olevan sopimaton naiselle ja feminiinisyydelle. Syrjinnälle on ollut kolmenlaisia perusteluja. Ensimmäkin lääketieteelliset syyt, jonka perusteella naisen ruumis on sopimaton urheilun vaatimalle rasitukselle ja se saattaa jopa vahingoittaa urheilussa. Toinen perustelu on liittynyt esteettisyyteen, jonka mukaan urheilukentällä esiintyvä nainen on naurettava näky. Kolmanneksi perustelut ovat liittyneet sosiaaliseen sukupuolijärjestelmään. Sen mukaan urheilun vaatimat henkiset ominaisuudet ja käytöstavat ovat ristiriidassa ”oikean” feminiinisyyden kanssa. Vaikka suhtautuminen naisten urheiluun on tullut suvaitsevaisemmaksi, se mikä on sopivaa millekin sukupuolelle, on liukuvaa. Edelleen on useita urheilulajeja, joita ei pidetä naiselle sopivana. (Kay 2003, 90-91.)

Vammaisuus käsitellään ja käsitetään usein sukupuolineutraaliksi aspektiksi, jossa yksilöä määrittää vamma tai sen laatu, syvyys ja haitta-aste. Miesten ja naisten vammaisuutta käsitellään eri tavoin, jolloin mies on selviytyjä ja aktiivinen ponnistelijä vammasta huolimatta. Nainen taas on heikompi astia vammaisuudessaankin. Nainen ottaa hoidon ja kuntoutuksen vastaan ilman omaa aktiivisuuttaan, mutta tukijoukkojen avustuksella ponnistaa myös urheilussa suorituksiin, joista muut voivat olla ylpeitä. Vammaisuuteen ja naiseuteen ei liitetä yleensä subjektiteettiä. (ks. Stone 1995, Reinikainen 1999, Reinikainen 2004.) Toisaalta vammaisurheilu on yksi vammaiselle naiselle tarjotuista toiminnan kentistä (ks. Reinikainen 1999) ja tasa-arvon välineistä (ks. Kari 2001). Kansainväliset vammaisurheilujärjestöt ovat pyrkineet luomaan liikunta- ja urheiluprojekteja, joilla tyttöjen ja naisten osallisuutta vammaisurheilun maailmassa urheilijoina, valmentajina ja muina toimijoina on pyritty lisäämään (Suomen Paralympiakomitea 2009).

Tärkeää on myös havaita, kuinka laajalti miehet dominoivat valtasuhteita urheilussa. Miesurheilun kautta urheilu on institutionalisoitunut ja kehittynyt. Vaikka urheilu ei sovi paremmin miehelle kuin naiselle, se on kattavasti

maskulinisoitunut sen miehisen vallan alla ajan saatossa. Ajan mittaan mies on hallinnut urheilua, käyttänyt sitä omaan tarkoitukseensa ja kehittänyt sitä vastaamaan tarpeitaan ja taitojaan. On helppoa havaita aikaisempien konstruktioiden perintö, joka peilautuu nykyajan urheilumaailmaan. (Kay 2003, 93-94.) Esimerkiksi Aamulehdessä 11.3.2012 toimittaja Yrjö Kares arvioi kahdentoista suomalaisten urheilujärjestöjen merkittävimpiä vaikuttajia. Näistä vaikuttajista yksi oli nainen, ja hänkin edusti naiselle sopivaa urheilulajiliittoa eli Suomen Voimisteluliittoa. Suomen Olympiakomitean tulevassa pääsihteerikilvassa ajateltiin olevan loppusuoralla kaksi miestä, yhdenkään naisen nimeä ei ehdokkaiden joukossa ollut. (Kares 2012, 23.)

Naiset ottavat edelleen vähemmän osaa urheiluun. Heille myös järjestetään vähemmän paikallisia, kansallisia ja kansainvälisiä urheilutapahtumia. Nainen urheilussa on edelleen "nainen miehen alueella". Lisäksi naisten pääsyä eri urheilulajeihin rajoitetaan, joten miehillä on suurempi valinnan vapaus omaa lajiaan valitessa. Edelleen naisia ja tyttöjä rajoitetaan sosiaalisilla säännöillä, joissa määritellään soveliaat käyttäytymismallit. Sukupuoliodotukset asetetaan jo hyvin nuorille lapsille. Vanhemmat, jotka itsekin ovat oman sosialisoinnin uhreja, siirtävät ahtaat sukupuoliroolit lapsilleen. (Kay 2003, 93-94.)

Naisurheilijat nähdään mediassa valmennuksen ja kontrollin kohteina, jotka toimivat miehisen valmennuksen ansiosta urheilunmaailmassa (Pirinen 2006, 59 - 60). Median kiinnostusta naisurheilua ja naisurheilijaa kohtaan lisää edustava ulkonäkö. Saman ilmiön kohtaavat naisvammaisurheilijat. (ks. Kari 2001.) Ruumiin kontrollilla, edistämällä kauneushanteita ja pakkoheteroseksuaalisuutta, kontrolloidaan naisia patriarkalisessa yhteiskunnassa (Kay 2003, 101). Näin naisten vammaisurheiluun liittyy kaksinkertainen toiseus.

Urheilu on nähty vammaisen naisen sijaistoimintana esimerkiksi äitiydelle (ks. Reinikainen 1999). Urheilu on yleisesti hyväksytty ja kontrolloitu tapa sijoittua vammaisstatukseen (ks. Stone 1995). Se on myös vammaiselle naiselle itsen rakentamisprojekti, vamman pienentämisen keino ja tapa urheilijaluokan rakentamiseen (ks. Kari 2001, Skeggs 2004). Tätä mekanismia kuvataan tässä tutkielmassa ruumisprojektiksi. Urheilua, uskontoa, lääketiedettä kuvataan diskursseiksi. Diskurssi on ilmiöiden ja asioiden puhetapa. Puhetapa synnyttää sosiaalisissa suhteissa toimintaa ja toimintatapoja. Diskurssi voidaan siis käsittää sekä puhe- että toimintatavoiksi sosiaalisissa konstruktioissa. (esim. Reinikainen 2007.)

Luvuissa kaksi ja kolme teen kirjallisuuskatsauksen naisten vammaisurheiluun ja sen sisältäviin monimutkaisiin käsitteisiin sekä niiden välisiin suhteisiin. Tutkielman kaksi yläkäsitettä ovat kaksinkertainen toiseus ja ruumisprojekti, joita avaavan osakäsitteiden kautta. Käsitteet ilmentävät naisvammaisurheilijan sijoittautumista määrittämisen ja luokittelun ristiaallokossa. Luvussa neljä jatkan suomalaisen vammaisurheilun historialla. Luku viisi käsittelee tutkimuskysymystä, tutkimusmenetelmiä sekä tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus, jonka viitekehyksenä toimivat Reinikaisen (esim. 1999) teoria vammaiseen naiseen kohdistuvista odotuksista sekä Skeggsin (2004) bourdieuläinen ruumisprojektin feminismiteoria. Kahdeksan teemahaastattelua tehtiin syksyllä 2011 ja ne edustavat naisurheilijoiden kokemuksia urheiluelämästä 1970-luvulta alkaen. Haastatteluiden analysointi tehtiin sekä deduktiivisesti että induktiivisesti fenomenologian näkökulmasta. Luvussa kuusi, tuloksissa, esitellään tutkimuksessa esiintyneet teemat ja luvussa seitsemän, pohdinnassa, jatketaan tyypittelyllä ja johtopäätöksillä sekä jatkotutkimusehdotuksilla.

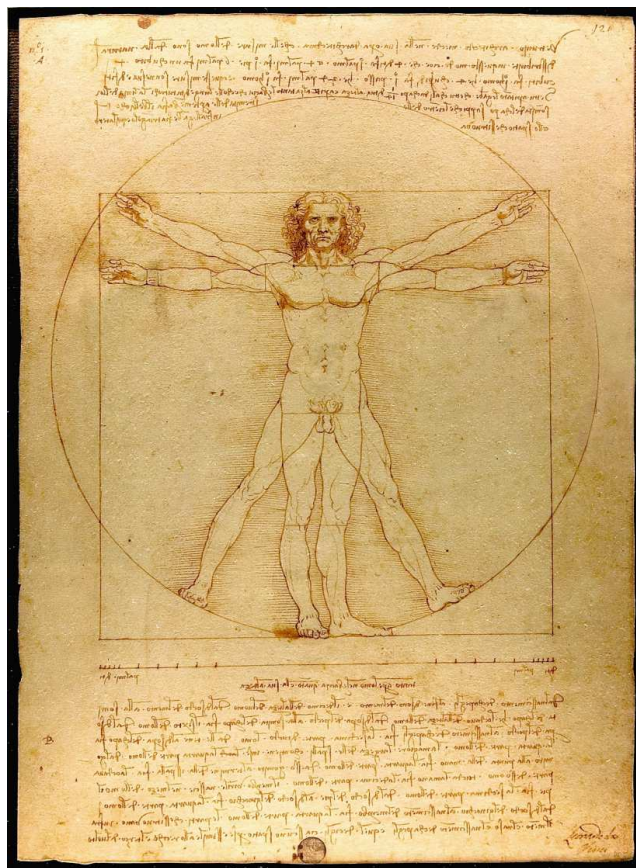
Kannattaako kaksinkertaisen toiseuden käsitettä käyttää? Onko vaarana, että kaksinkertaisen toiseuden nostamisella esiin pönkitetään vammaisten naisten toiseutta ja torjuntaa valtakulttuurin puolelta? Täytyy kuitenkin muistaa, että

vammaa enemmän vammaisten naisten kokemuksia muokkaavat yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja sosiaaliset kokemukset epätasa-arvoisuudesta, erillisyydestä ja syrjinnästä. Näiden kokemusten taustalla olevat käytännöt ja puhettavat ovat usein niin arkisia itsestään selvyiksiä ja kyseenalaistamattomuuksia, että niiden syrjivät seuraukset jäävät huomiotta. Kriittisellä tarkastelulla epätasa-arvo ja syrjintä voidaan huomioida ja puuttua niihin.

Voidaanko yhteiskunnan sivistyneisyyttä tai edistyksellisyyttä tai tasa-arvoa arvioida sen tavasta puhua ja ilmentää arvostusta vähemmistöjä kohtaan? Liikunta ja urheilu on vain yksi representaation muoto, jolla normeja uusinnetaan tai rikotaan. ”Sport for All” – onko se aitoa tasa-arvoistamista ja normien kyseenalaistamista vai Kalervo Kummolan sanoin ”sosiaalikiiekkoa”.

2. KAKSINKERTAINEN TOISEUS

Tässä luvussa esitellään kaksinkertaisen toiseuden osa-alueet: nainen eli vajavainen mies sekä vammaisuus eli vajavainen terveys, jotka muodostavat yhdessä kaksinkertaisesti vajavaisen subjektin. Marion Pirien (1988) mukaan sairaus saa merkityksensä kulttuurisesti sijoittuneena ja sosiaalisissa vuorovaikutuksissa (Pirie 1988, 631; Stone 1995, 416 mukaan). Samaan tapaan voidaan määritellä nainen (esim. de Beauvoir 1949). Näin ollen nainen ja sairaus ovat samankaltaisesti määriteltäviä luokka-asemia, joita terveessä yhteisössä olisi syytä välttää. Naiseus ja vammaisuus eivät ole tavoiteltavia tai haluttuja ominaisuuksia. (ks. Stone 1995.)

Kuva 1. Vitruviuksen mies on Leonardo da Vincin piirros ihmisruumiin mittasuhteista noin vuodelta 1487. Piirroksen miehen mitat ovat 1. vuosisadalla eaa. eläneen roomalaisen arkkitehdin Vitruviuksen teoksessaan *De Architectura* esittämien ihmisruumiin ihanteellisten mittasuhteiden mukaiset. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Vitruviuksen_mies)

Kulttuurisesti sekä naiset että vammaiset yhdistetään ruumiiseensa. Heitä pidetään normista poikkeavan ruumiinsa ja biologiansa vankeina. Näillä perusteilla vammaisen naisen toiseus ja sosiaalisesti heikompi asema luonnollistetaan. (ks. Reinikainen 1999, Reinikainen 2004.) Kulttuuriimme on juurtunut syvälle kuva normaalista ruumiista (Kuva 1). Vaikka tiede ei ole riippuvainen tästä normiruumiista, sisäinen kuva normaaliudesta vaikuttaa biologian ja lääketieteen diskurssiin. (Eichberg 2011, 5.) Seuraavaksi esitän eri diskursseja, joissa ilmentyy kaksinkertainen toiseus eli ne diskurssit, joissa toiseus on yhteinen naiselle ja vammaiselle (ks. Reinikainen 1999, Reinikainen 2004, Reinikainen 2007).

Länsimainen kulttuuri ja länsimainen lääketiede heijastelevat ajattelutapaa, joissa naiset luokitellaan poikkeaviksi. Naiset tulkitaan poikkeaviksi normatiivisesta miesruumiista ja siksi mieleltään potentiaalisesti häiriintyneiksi. Tämä naiskäsitelmä yhdistyy vammaisuuteen liittyvän psyko-patologisoivan käsityksen kanssa. Näin vammaisten naisten tyytymättömyys esimerkiksi yhteiskunnallisia käytäntöjä kohtaan on ollut helppo tulkita yksilön omaksi häiriintyneisyydeksi ja kyvyttömyydeksi sopeutua omaa vajavaisuuteen. Samalla yhteiskunnallisia ongelmia ja epätasa-arvoisuutta ei pystytä tunnustamaan tyytymättömyyden syyksi. (Reinikainen 1999, 348; Reinikainen 2004, 182.)

Naisen ja vammaisen kristillis-kulttuuriseen normiin ja lääketieteelliseen diskurssiin on perinteisesti kuulunut olettamus kivusta ja kärsimyksestä. Esimerkiksi synnytyksessä saatetaan lykätä kipulääkityksen antamista, kunnes se on ”liian myöhäistä”. Kipu tai kivun tunne voidaan todeta olevan naiseen ja vammaiseen luonnollisena kuuluvana. (ks. Reinikainen 2004.) Tähän diskurssiin liittyy käsitys ”suomalaisesta naisesta”, joka pärjää yksin ja kestää kaiken valittamatta, kuten ”Niskavuoren Heta”.

Yhteiskunnallisissa ja institutionaalisissa rakenteissa oletetaan naisten ja vammaisten sijoittautuvan kotiin. Samalla sekä sukupuolesta että vammaisuudesta tehdään yksityistä ja yksilöä patologisoiva ominaisuus. Tämä ilmentää käsitystä naisille lankeavasta kotityövastuusta (ks. Jokinen 2004) Esimerkiksi vammaiselle äidille annetaan lähes ainoana vaihtoehtona jäädä kotiin hoitamaan kotia ja lasta. Mahdollisuus osallistumisesta työelämään on lähes kokonaan poistettu, sillä työelämä on rakennettu vammattomalle normiruumille ja oletukselle miesten erityisestä tarpeesta palkkatyölle ja julkiselle elämälle. Näin on helpompaa organisoida vammaisen naisen ulos työelämästä, kuin uudelleen organisoida työtehtäviä tai -ympäristöä. (ks. Reinikainen 2004, Reinikainen 2007.)

Naiseuden ja vammaisuuden yksi yhteisistä teemoista on arvioitavan ja arvottavan katseen ja tarkkailun alainen ruumis. Näkyvä vamma on silloin ongelmallinen, kun se muuttaa kanssaihminen suhtautumista negatiiviseen suuntaan. Vamman peittäminen on yksi tapa vähentää vammaisuuden seurauksia ja sillä saattaa olla myös etuja naisellisuuden säilyttämiselle. Naista ja hänen ruumiistaan arvioidaan, mutta hän arvioi myös itse, miehisellä, heteronormatiivisella katseella. Tämä ilmentää naisten yleistä identifioitumista naiseuteen (hetero-)seksuaalisen objektivoinnin kautta. Yhteiskunnasta sisäistetyt ajatukset hyväksyttävästä ja viehättävästä naisen ruumiista sekä vamman kauneutta mitätöitävästä vaikutuksesta törmäävät yhteen. Ulkonäön merkitystä ei voida sijoittaa vain normatiiviseen naiseuteen, vaan myös vammaisuuteen. (Kari 2001, 31; Reinikainen 2004, 191–192.) Kulttuuriamme leimaa diskriminoiva ulkonäkö- ja kauneusideologia, jossa jotkut ovat ulkonäkönsä perusteella hyväksyttävämpiä kuin toiset. (ks. Harjunen 2004). Edustava ulkonäkö voi auttaa tilanteessa, jossa muutoin uhkaa sosiaalinen torjunta tai ulossulkeminen fyysisen erilaisuuden perusteella (Kuva 2). Toisin sanoen ulkonäöstä saattaa muodostua vammaiselle naiselle pääoma, jonka turvin liikutaan sosiaalisilla kentillä. (Ks. Kari 2001, 31; Reinikainen 2004; Skeggs 2004.)

Kuva 2. Britain's Missing Top Model –ohjelmassa vammaiset naiset kilpailivat huippumallikilpailussa. Edustava ulkonäkö pienentää ja häivyttää vammaa. (Britain's Missing Top Model 2008.)

Naiseuden ja vammaisuuden diskurssit kohtaavat harvoin luontevasti toisensa. Vammainen nainen kelpuutetaan edustamaan vammaisuutta ja erilaisia vammaiserityiskysymyksiä, jotka yleensä tapahtuvat sairaus-, vamma- ja ongelmakeskeisen lähestymistavan kautta. Erittäin harvoin, esimerkiksi mediassa, vammainen nainen edustaa tavallisia asioita (ei-vammaisia) tai yleensä naisia. Näin vammainen nainen nähdään ainoastaan vammansa kautta yksilöä näkemättä. Näkyvä vamma saa uskomaan, ettei sen lisäksi yksilöllä ole muuta kokemusta elämästä. (ks. Stone 1995, Reinikainen 2004.) Voidaanko vammainen nainen nähdä uskottavana valmentajana vammattomien miesten joukkueurheilussa?

2.1. Nainen

Nainen voidaan määritellä sukupuoleksi dikotomian, nainen-mies, kautta biologisena tai naisten ja miesten anatomis-fysiologisena erona. Tämä biologinen taso voidaan käsittää primaariseksi tai sukupuolen ytimeksi, jonka pinta on sosiaalinen tai symbolinen sukupuoli. (Liljeström 2004, 115–117.) Sukupuolen määrittäminen lääketieteellisen diskurssin avulla jakaa sukupuolet kahteen, esimerkiksi yksilöltä löytyvän sukupuolielimistön avulla. Epäselvässä tapauksessa, ja varsinkin nykytieteen avulla, sukupuoli kiteytyy kromosomeihin X ja Y. Esimerkiksi arvokilpailuissa naisurheilijalla tulisi olla todistus sukupuolesta, joka perustuu muun muassa kromosomitestiin ja sen määrittämään sukupuoleen. Tämän sai kokea Caster Semenya, eteläafrikkalainen keskimatkojen juoksija, jonka sukupuoli herätti kysymyksiä vuonna 2009 maskuliinisen ulkonäön ja ylivoimaisen juoksuvauhdin takia. Caster Semenya alistettiin Kansainvälisen Yleisurheiluliiton (IAAF:n) testeihin. Vasta vuonna 2010 lääketieteellisten testien perusteella Caster Semeney julistettiin naiseksi, hän sai pitää edellisenä vuonna voittaneet mitalinsa ja palata kilparadoille. Näin sukupuoli palautettiin biologiaan, X- ja Y-kromosomeihin.

Biologisen määrittelyn lisäksi nainen voidaan määrittää myös sosiaalisissa konstruktioissa. Simon de Beauvoir (1949) totesi: ”Naiseksi ei synnytä, vaan naiseksi tullaan”. Näin sukupuoli muotoutuu sidonnaisena aikaan ja paikkaan sekä kulttuuriin ja rakentuu yhteiskunnallisissa järjestelmissä suhteessa muihin määritelmiin ja teorioihin. (de Beauvoir 1949.) Tällä tarkoitetaan että, naisten kategoria on muunneltavissa oleva sosiokulttuurinen suoritus ja merkitysten sarja, joka omaksutaan kulttuurisella kentällä. Kukaan ei synny sosiokulttuurisen sukupuolen kanssa, vaan sosiaalinen sukupuoli aina hankitaan.

Nainen voidaan myös määrittää ensin ihmiseksi, joka on sukupuoleton ja kuuluu ihmiskokonaisuuteen. Ihmisten samuutta korostavat olettavat olevan sukupuolta määräävämpi taso, jonka sisältö on molemmille sukupuolille sama. Samuutta korostavat haluavat häivyttää sukupuolen. Erilaisuutta korostava näkökulma korostaa puolestaan ihmisyyden sisältävän komplementaarisia sukupuolieroja, jolloin sukupuolten nähdään olevan vajavaisia ilman toista. Molemmilla sukupuolilla on omat erityisyytensä. Naisen ero mieheen on hänen reproduktiivinen kyky. (Honkanen 2004; 140–141, 143–144.)

Kristinuskon vaikutuksesta naisen määrittelyyn

Länsimainen kulttuuri ja sen arvot pohjautuvat suurelta osin kristinuskoon, jonka mukaan ruumis ja sielu ovat erillään. Ruumis on sielun talo ja ihmisen tulee kohdella ruumistaan temppelinä, joka pidetään puhtaana. Naiseus ei ole luonnollista vaan todiste ruumiin likaisuudesta, moraalisesta epäonnistumisesta. Naiseus on epätoivottu ominaisuus. (Stone 1995, 414.) Tästä esimerkkinä on vanha suomalainen tapa laittaa aviovuoteen alle kirves, jotta taloon syntyisi poikia. Taloudellista pääomaa kerryttäneet vanhemmat voivat keinohedelmöityksessä valita tulevan lapsen sukupuolen. Kuitenkin länsimaissa kritisoidaan Kiinan yhden lapsen politiikan aiheuttamaa epäkristillistä sikiön sukupuolen selvittämistä ja tyttösiikiöiden abortoimista.

Luomiskertomuksessa jumala luo miehen omaksi, täydelliseksi kuvakseen ja naisen miehen seuraksi. Nainen ei ole jumalan kuva, eikä näin täydellinen. Epätäydellisenä naisella on täysi syy tavoitella ruumiillista täydellisyyttä, varsinkin houkuteltuaan miehen syntiin ja näin ollessaan vastuussa omasta epätäydellisyydestään. (Stone 1995, 414.) Syntiin lankeamisen myötä naisen kohtalona, epätäydellisyytensä lisäksi, on kipu, jonka läsnäolo täytyy hyväksyä. Miestä pidetään normina, johon verrattuna nainen on pienempi, heikompi ja erilainen, epätäydellinen mies. Täydellisen ruumiin tavoittelun kulttuurissa keskitymme miesruumiin normalisaatioon ja erotamme selkeän erilaisuuden eli

naisen ruumiin siitä. Kieltämällä erilaisuus ja monimuotoisuus naisen asettaminen toisen asemaan helpottuu ja syrjintä yleistyy (Stone 1995, 413).

Naisruumiin normi

Naisruumiille on yhteiskunnassa entistä ahtaammat normit, joilla määritellään ”oikea nainen”. Naisruumis representoidaan lähes aina hoikkana, valkoisena, vaaleahiuksisena ja isorintaisena sekä kurvikkaana, ei kuitenkaan liian kurvikkaana. (ks. Kinnunen 2001.) Normista poikkeavat ruumiit ovat joko näkymättömiä tai representoidaan poikkeamina, joita täytyy hallita tai saada kontrolliin (Kuva 3).

Kuva 3. Vasemman puoleisen kuvan nainen täyttää ”oikean naisen” ruumiin normit (Hanna Graaf 2011). Oikean puoleisen kuvan naisen ruumis on kontrollia vaativa poikkeama (Caster Semenya 2009).

Yksipuolinen mediarepresentaatio on eräs keino, jolla kulttuurista normia täyttämättömät naisruumiit marginalisoidaan ja leimataan epänormaaleiksi. Media ei ole ainoa naisruumista tuottava järjestelmä, vaan sitä tuotetaan

muualla ja eri keinoin samanaikaisesti, esimerkiksi lääketieteessä, uskonnossa ja koulujärjestelmässä. (Harjunen 2004, 248–250.)

Normiruumista tavoittelemalla nainen toisintaa naisen roolia yhteiskunnassa ja siihen liittyviä terveys-, kauneus- ja hoivadiskursseja. Äitiyttä pidetään normina, arvona ja oikeutena vammattomalle, heteroseksuaaliselle naiselle (ks. Reinikainen 2004). Esimerkiksi terveydestä ja omasta fyysis-psykykkis-sosiaalisesta hyvinvoinnista on tullut velvollisuus ja normiruumis representoi velvollisuuden täytyneen. Terveys- tai hoivavelvollisuuden normista poikkeava nainen arvioidaan olevan tyhmä, laiska, epäsosiaalinen, kumma ja mitä tärkeintä: ei edes kunnan nainen.

2.2. Vammaisuus

Vammaisuus on WHO:n (World Health Organization) mukaan sateenvarjotermi, joka sisältää vammat, rajoitukset ja osallistumattomuuden yhteisön toimintaan. Vammaisuus vaikuttaa jokapäiväiseen toimintaan tai elämänlaatuun ja saattaa olla erilainen ihmisen elämän eri osa-alueilla tai elämän vaiheissa. Vammaisuus on monimutkainen ilmiö, joka heijastaa yksilön ja yhteisön välistä vuorovaikutusta. (WHO 2011.) Vamma mielletään useimmiten negatiiviseksi ja toimimattomuudeksi. (Stone 1995, 415–416). Täydellisen ruumiin tavoittelun kulttuuri vahvistaa määrittämään vähemmistön ihmisiä vammaisiksi ja siten oikeuttaa kohtelemaan heitä toisina.

Vammaisuuden yksilömalli

Yhteiskunnassa vammaisuus nähdään yksilön patologisena ominaisuutena, jota vahvistaa tapa puhua vammaisista potilaina, sairaina vastakohtina terveille. Patologisoimalla vammaisuus voidaan perustella ja oikeuttaa eriarvoisuus suhteessa vammattomiin, määritellä vammaisuus ja asettaa heidät toisen asemaan. Vammaisen ruumis nähdään biomedikaalisena poikkeamana ja vammaisuuden haitat luonnollisina seurauksina yksilön vammaisesta ruumiista. Oletuksena on, että vammaisuuden syyt voidaan johtaa yksilöön itseensä ja vammaisuuden ongelmat voidaan ratkaista hoidolla ja parantamisella. Tässä vammaisuuden yksilömallissa tai medikaalisessa mallissa kuvataan yksilössä ja hänen ruumiissaan olevan jotain vikaa. (Reinikainen 1999, 344.)

Vammaisuuden yksilömalli on ongelmallinen, koska se ei auta meitä tunnistamaan ja hyväksymään ihmisiä yleensä epätäydellisinä. Toisaalta se myös vieraannuttaa meidät omasta ruumiistamme ja ajatuksesta, että jokaisella on ajoittain rajoituksia toimintakyvyssään. Useimmat meistä ohittavat rajoittuneisuuden kokemuksensa, koska siinä tilanteessa eivät välttämättä voi täyttää yhteisön asettamia vaatimuksia. (Stone 1995, 415–416.) Lisäksi yksilökeskeinen tarkastelutapa häivyttää yhteiskunnan diskriminalisoivien ja sortavien käytäntöjen osuutta vammaisuuden stigman syntyyn (Harjunen 2004, 252).

Vammaisuuden yhteiskunnallinen malli

Vammaisuuden yhteiskunnallisen tai sosiaalisen mallin mukaan vammaisten kokemat haitat ja esteet eivät olekaan ensisijaisesti yksilön rajoituksia, vaan kuvastavat yhteiskunnan epäonnistumista tai haluttomuutta poistaa vammauttavia esteitä ja sosiaalisia rajoitteita. Näin vammaiset voivat kokea toiminnallisten ja sosiaalisten rajoittavien tekijöiden olevan seurausta yhteiskunnallisesta sorrosta ja institutionaalista diskriminoinnista, kun se ei halua ottaa mukaan niitä kansalaisia, joilla on jokin vamma tai sairaus.

(Reinikainen 1999, 344 - 345.) Vammaisuuden yhteiskunnallisen mallin mukaan yhteiskunnalliset ja sosiaaliset suhteet, esimerkiksi syrjintä ja ulossulkevat asenteet, tekevät yksilöstä vammaisen ei niinkään itse vamma.

Vammaisen ruumiin kanssa eläminen

Vammaisuuden määrittämisessä tulisi ottaa huomioon yksilön vammaisen ruumis ja sen kanssa eläminen. Yhteiskunnallinen malli korostaa yhteiskuntapoliittista puolta ja sivuuttaa henkilökohtaiset kokemukset vammaisen ruumiin kanssa elämisestä. Käytännössä vammaisen ruumiin on mahdoton sijoittautua vammattomaan normiruumiiseen. Fyysinen erilaisuus tekee vammaisista toisen suhteessa vammattomaan normiruumiiseen. Erilainen tai vammaisen ruumis merkitsee epätäydellistä ruumista, josta johdetaan helposti ajatus, että vammaisen on persoonaltaan epätäydellinen ja vajaa. (Reinikainen 1999, 345.) Vammaisuus legitimoii ihmisen olematta täyttämään odotuksia. Pyörätuolilla liikkuvan ei uskota selviytyvän muustakaan, kun ei selviydy kävelystä. Ihmiset luokitellaan joko vammattomiin tai vammaisiin, mutta välimuotoa ei ole. Ajattelu ja jaottelu ovat dikotomista. Odotukset ovat erilaiset vammattomia ja vammaisia kohtaan. Kukaan ei odota, että vammattomalla olisi toimintakykyyn vaikuttava rajoitus, kun taas vammaiselle se kuuluu vammaisstatukseen automaattisesti. (Stone 1995, 418–419.) Esimerkiksi pyörätuolilla liikkuva nainen kertoi, kuinka lentokenttävirkaileija puhui hänen avustajalleen, keskusteltaessa naisen lentoreiteistä, passitarkastuksista ja sijoittautumisesta lentokoneessa. Näkyvä vamma antoi lentokenttävirkaileijan olettaa, että vamma on tehnyt naisesta kykenemättömän käsittelemään ja päättämään omista asioista ja olevan riippuvainen kaikin puolin avustajastaan.

Vammaisuus kulttuurissamme

Kulttuurissamme vammaisuudesta piirretään negatiivista ja vääristynyttä kuvaa, jonka seurauksena oma vajavaisuus kielletään tai sen hyväksyminen on vaikeaa. Vammaisuus on tila, jota pitää välttää kaikin keinoin. Vammaisen

naisen kohdatessa ihmiset eivät näe muuta kuin vamma. Toisaalta vammaisen saa vammaisstatuksen. Vammaista pidetään avuttomana ja toisista riippuvaisena. Yleinen ajatus on, että vammaisuus on moraalisen epäonnistumisen indikaattori. (Stone 1995, 416 – 417, ks. Reinikainen 1999). Länsimainen kulttuuri ylläpitää vaikutelmaa ruumiinkontrollista. Tilasto vammaisuudesta ja sen yleisyydestä saa ihmiset uskomaan, että se on jonkun toisen ongelma. Vammaisuuden häpeä pysyy syvällä ja useimmat ihmiset ajattelevat häpeää vasta siinä vaiheessa, kun pitäisi itse hyväksyä oma vajavaisuus. On helpompaa määrittää vammaisen ruumis toiseksi, kuin kohdata se tosiasia, että kenen tahansa ruumis ei toimi aina halutulla tavalla. (Stone 1995, 417–418, 421).

3. RUUMISPROJEKTI

Tässä luvussa kuvataan urheilun ja ruumiin käsitteitä projekteina sekä naisvammaisurheilijan suhdetta niihin alakäsitteiden nais- ja vammaisurheilu kautta. Urheilun oletetaan olevan miesten maailma ja osaamisaluetta fyysisine voimanponnisteluineen. Naisten urheilun koetaan puolestaan olevan ruumiin muokkaamiseen tähtäävä projekti, jonka perimmäisenä tarkoituksena on saada miestä miellyttävä ulkonäkö. Tulokset urheilussa ovat naisurheilun sivutuote. Näin naisurheilijaa arvioidaan ulkonäköprojektin kautta. (ks. Kinnunen 2001, Skeggs 2004, Pirinen 2006.)

Ruumisprojekti on yksilön ruumiillista itsen rakentamista. Itsen rakentamisprojektin avulla yksilö täyttää niitä vaatimuksia, joilla hän olettaa pystyvänsä toimimaan haluamallaan toimintakentällä. Urheilija toimii urheilun ja liikunnan diskurssissa ja hänen itsen rakentamisensa kohdistuu ruumiin kontrolliin ja hallintaan. Urheilu toimii itsen rakentamisprojektin välineenä. Urheilija toteuttaa ruumisprojektia. (ks. Skeggs 2004.)

Urheilija rakentaa itseään projektissa, jonka tarkoituksena on myös luokan rakentaminen. Kuntoilijaluokasta siirrytään urheilijaluokkaan ja siitä edelleen kilpa- ja huippu-urheilijaksi. Urheilija, omaan kehoon panostavana, esittää terveysihannetta ja normiruumiina, johon liitetään myös urheilun hyveet, kuten periksi antamattomuus, luotettavuus, rehtiys ja ahkeruus. Yhdelläkin vahvalla pääomalla voi urheiludiskurssissa toimia, jos on urheilullisesti muita ylivoimaisempi. Tällöin ruumis toimii pääomana. Toisaalta kilpailujen voittaminen saattaa tuottaa taloudellista pääomaa ja tutustuminen kilpakumppaneihin luo sosiaalisia pääomia. Näin toiminta urheiludiskurssissa helpottuu, yksilön arvo nousee ja itsen rakentamisen projekti on onnistunut. (ks. Skeggs 2004.)

Huippu-urheilu 2000-luvulle -työryhmä (1998) määrittää urheilun itsensä kehittämisen ja omien henkisten ja fyysisten rajojen kokeilemisen välineenä. Huippu-urheilu on itsensä toteuttamisen ja aktiivisen tekemisen ura tasa-arvoisesti miehille, naisille ja erityisryhmille. Huippu-urheilu luo harrastajalleen sosiaalista arvostusta. (Huippu-urheilu 2000-luvulla 2002, 5; ks. SLU 2010, 29.) Huippu-urheilun työryhmä määrittää urheilun myös tasa-arvon välineenä sukupuolten sekä vammaisten ja vammattomien välillä.

Urheilua sinänsä on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Liikunta on yhteisnimitys fyysisen kunnon ylläpitämiseksi, virkistykseksi tai sääntöjen mukaisena kilpailuna harjoitettaville liikuntamuodoille, johon kuuluvat myös huvi- tai kilpailumielessä harrastetut suoritukset ja joissa mekaanisten laitteiden tai eläinten osuus saattaa olla merkittävä. Urheilua, kuten osittain liikuntaakin, kuvaa sen määrätietoisuus ja tavoitteellisuus. Lisäksi urheilulle ominaista on sen tekijän sitoutuneisuus. Toisaalta se, miten fyysisesti kuormittavaa urheilun tulee olla ollakseen urheilua, ei voida määrittää. Urheilun näkyvin osa on huippu-urheilu. (ks. Suomen Olympiakomitea 2010, Suomen Paralympikomitea 2009.)

Eichberg (1987) kuvaa urheilun ruumiinkulttuuriksi, jota liike luonnehtii ja tavoitteen saavuttaminen vaatii ponnisteluja. Urheilu tapahtuu sosiaalisessa tilassa, diskursseissa, ja se on rajattu suhteellisen autonomiseksi tilaksi. (Eichberg 1987, 49-52.) Urheilu perustuu sääntöihin, jotka kertovat virallisesti, mikä on sallittua ja mikä ei. Nämä urheilulajia sääntelevät eli regulatiiviset säännöt tekevät lajista sen, mikä se on, erotuksena muista lajeista. Lisäksi urheilua säätelevät määrittelevät eli konstitutiiviset säännöt, jotka erottavat urheilun vaikkapa draamasta tai työsuorituksesta. (Searle 1996, 33–42; Veijolan 2004, 101-102 mukaan.) Eri sukupuolta olevat ja yhdessä harjoittelevat saattavat sopia kolmannen urheilua koskevan säännön, joka koskee fyysiseen kokoon ja voimaan liittyvien sukupuolierojen vaikutusten tasaamista. Neljantenä

urheilua koskevana sopimuksena voidaan pitää urheilun päämäärää koskevaa sopimusta. Urheilun tehtäväksi voidaan asettaa esimerkiksi yhteisöllisyys. (Veijola 2004, 102.)

3.1. Naiset urheilussa

Naiset esiintyvät urheilussa vain sivuosissa esitettäessä urheilun näennäisesti sukupuolineutraalia historiaa. Tosi asiassa ”urheilun hyvä kertomus” rehtydestä tai tasa-arvosta koskettaa vain miehiä. Eichbergin (1987) mukaan naisen ruumiillisuuden aika on sopimaton teollisen ja patriarkaalisesti rakentuneen sosiaalisen ajan kanssa. Kemiallisella ja hormonaalisella manipuloinnilla naisurheilijoista pyritään tekemään epä naisia tai välisukupuolia, joilla heidät sopeutetaan vallitsevaan aikakäsitykseen. Eichberg (1987) esittää edelleen, etteivät teollisuuden, suorituksen ja urheilun tila ja aika ole sukupuolineutraaleja vain naista alistavia rakenteita, joissa naisen ruumis nähdään sopeutumattomana ja kapinallisena (Eichberg 1987; 38, 40). Esimerkkinä sopeutumattomasta naisurheilijan ruumiista on Caster Semanya. Vain nainen joutuu todistamaan sukupuolensa ollessaan ylivoimainen. Näin ei tapahdu miesurheilijalle, vaan hän on sankarihahmo. Nainen on kummajainen.

Urheilu kuuluu niihin elämän osa-alueisiin, joita miehet hallitsevat. Urheilu tuottaa miesten keskinäisen hierarkian ja identiteetin muodostumisen homososiaalisessa vuorovaikutuksessa kilpailun kautta. (Blanchard & Cheska 1985, 234, 238–240; Kinnusen 2001, 183 mukaan.) Fyysisen suoritus- ja toimintakyvyn koettelu ja kilpailu on kulttuurissamme tulkittu miehiseksi hyveeksi, jossa miehet opetetaan välineellistämään ruumis kuolemaa uhmaavaksi sotakoneeksi. (Kinnunen 2001, 183–184.) Naisen tehtävä on

toisaalta hoivata urheilussa tuotetut vammat tai suojella omaa ruumistaan valmiina tuottamaan uusia kansalaisia.

Naisurheilijat uhkaavat urheilun homososiaalista järjestystä ja edustavat sukupuolista saastuttavuutta miesurheilijoiden yhteisölle. Naisurheilijat kyseenalaistavat urheilun ja maskuliinisen hegemonian, vaikka naiset kilpailevatkin keskenään toisarvoisessa, kakkossarjassaan. (Kinnunen 2001, 184.) Tätä kuvastavat useimmat keskustelut, joita on käyty eri urheilulajien sopivuudesta naiselle. Niin jalkapallon kuin nyrkkeilynkin on väitetty fyysisesti ja henkisesti olevan naiselle liian raskas ja naisten terveydelle vahingollinen. Naisten terveydellä tarkoitetaan reproduktiivista kykyä sekä siihen liitettyä hoivaa. Suomalaiset naisjudokat eivät saaneet Suomessa mustaa vyötä 1980-luvun alussa, koska heillä ei ollut tarpeeksi ”samuraihenkeä”. Edelleen Suomessa miesjudokoilla menee kahdeksasta kymmeneen vuoteen saavuttaakseen musta vyö. Naisilla saman samuraihengen saavuttamiseen menee kymmenestä kahteentoista vuotta.

Naisurheilijasta muokataan kuva epänaisestä, joka miesten todellisuudesta on pelottava, epäluonnollinen ja valheellinen (Blanchard & Cheska 1985, 241–242; Kinnunen 2001, 184 mukaan). Urheilun maailmassa hyväksytään kuitenkin naisurheilija, jonka valtakulttuuri on määrittänyt kauniiksi, on potentiaalinen seksiobjekti ja joka harrastaa ”naisellista lajia”. Esimerkiksi voimailu- ja kamppailulajeja harrastavat naiset uhmaavat naisellisuuttaan fyysisen suorittamisen ja ruumiin välineellistämisen tasolla, mutta rikkovat myös urheilun sisään juurtuneita käsityksiä naisurheilijatyypistä. (Kinnunen 2001, 184.) Naisnyrkkeilijän täytyy olla määritetty valtakulttuurissa ”missityypiksi”, ennen kuin hänet hyväksytään urheilijaksi nyrkkeilyyn. Tällöin hän on ruumiillisella pääomallaan hankkinut arvon, jolla pystyy toimimaan urheilun kentällä ja edustava ulkonäkö nostaa arvoa. Naisnyrkkeilijä hankkii samanaikaisesti sosiaalista pääomaa käyttäytymällä karskisti ja epänaissellisesti. (ks. Skeggs 2004). Urheilu voidaan nähdä normalisaationa, jossa ei ole kyse vain

ulkokuoresta vaan on myös ruumiin toimintojen kontrolloimisesta. Urheilulla voidaan peittää yksilön ruumiin ominaisuudet ja poikkeamat (Eichberg 2011,6), kuten vammaisuus tai ikä. Tällöin naisurheilija voi haastaa katsojansa miettimään ruumiin normeja.

Kilpaurheilijalta vaadittu lihaksikkuus sotii useiden miesten mielestä naisten luonnollista sukupuoli-identiteettiä vastaan ja samalla lihaksikkuus vähentää naisen seksuaalista vetovoimaa. Monet miehet suhtautuvat naisurheilijaan ensin naisena ja vasta toissijaisesti urheilijana. (Kinnunen 2001, 185.) Naisten on väitetty hoitavan traumojaan liikunnan ja urheilun avulla. Ruumiin ulkoisella manipulaatiolla (harjoittelu ja kirurgia) naiset korjaavat riittämättömyyden ja arvottomuuden tunnetta. Naisen urheilun taustalla väitetään myös olevan jonkin asteista kaltoin kohtelua tai sortoa. Naisurheilu voidaan nähdä feministisenä aktivismina, jossa naisurheilijat muodostavat yksilöllisten valintojen summan joukkoliikkeen sijaan. Kilpailemisen myötä naisen minäkuva ja paikka sosiaalisessa todellisuudessa muuttuu, mikä heijastuu naiseen kohdistuvien ympäristön asenteiden muutokseen. Parhaimmillaan urheileva individualisti näyttäytyy innostavana, muita naisia rohkaisevana toimijana. (Heywood 1998, 186, 204-205; Kinnusen 2001, 228 mukaan.)

3.2. Vammaisurheilu

”Vammaishuippu-urheilu on määrätietoista ja suunnitelmallista maajoukkuetasoista toimintaa, jonka päämääränä on vammaisurheilijoiden menestyminen kansainvälisissä arvokilpailuissa, ennen kaikkea paralympialaisissa” (Suomen Paralympiakomitea 2009). Muiden kuin paralympialajien osalta tavoitteena on menestyminen kansainvälisellä tasolla, maailmanmestaruuskilpailuissa tai vastaavissa. Vammaisurheilulla puolestaan

tarkoitetaan eri-ikäisten ja eri vamma ryhmien eritasoista leiritystoimintaa sekä kansallista ja kansainvälistä kilpailutoimintaa. (Suomen Paralympiakomitea 2009.) Vammaisurheilu on toisin sanoen vammaisten henkilöiden kilpa- tai huippu-urheilua, joka on suorituskeskeistä ja kilpailulliseen menestykseen tähtäävää urheilua.

Hyvä, paha luokittelu

Luokittelu on vammaisurheilun yksi suurimmista haasteista. Eri vammat ja vamma-asteet tekevät vammaisurheilijoista heterogeenisen ryhmän. Luokittelun tavoitteena on saada eri kilpailijoille mahdollisimman tasavertainen lähtötilanne itse kilpailutilanteeseen. Vammakeskeisyys oli luokittelun hallitseva piirre 1990-luvulle saakka, josta on siirrytty toiminnalliseen luokitteluun. Toiminnallinen luokittelu perustuu urheilijan sen hetkiseen toimintakykyyn, jonka koulutetut luokittelijat arvioivat ennen kilpailuja ja jatkavat tarkkailua läpi koko kilpailun. (Hytönen & Rintala 2002, 439.) Urheilijan toimintakyvyssä saattaa tapahtua muutoksia kilpailupäivän aikana, esimerkiksi väsyessä, jonka takia jatkuva tarkkailu kilpailun alusta loppuun on tarpeen. Kolmantena vaikuttavana osana toiminnallisessa luokittelussa on edelleen lääketieteellinen luokittelu eli urheilijan vammadiagnoosi.

Jokaisella lajilla ja vamma ryhmällä on oma luokittelujärjestelmänsä. Liikuntavammaisten luokkia saattaa olla 10-20. Näin on esimerkiksi yleisurheilussa tai uinnissa, kun taas purjehduksessa kaikki kilpailevat samassa luokassa (Suomen Paralympiakomitea 2009). Judossa taas paralympiaurheilijat on jaoteltu sukupuolittain ja painoluokittain, kun taas kehitysvammaiset judokat on jaoteltu viiteen toiminnalliseen luokkaan, sukupuolittain ja painoluokittain. Näkövammaisat urheilijat luokitellaan kolmeen luokkaan näkötestin perusteella. Kehitysvammaisten kilpailujärjestelmä jakaantuu kahden eri organisaation kesken, joista Special Olympics -kisoissa luokittelu perustuu kilpailuja

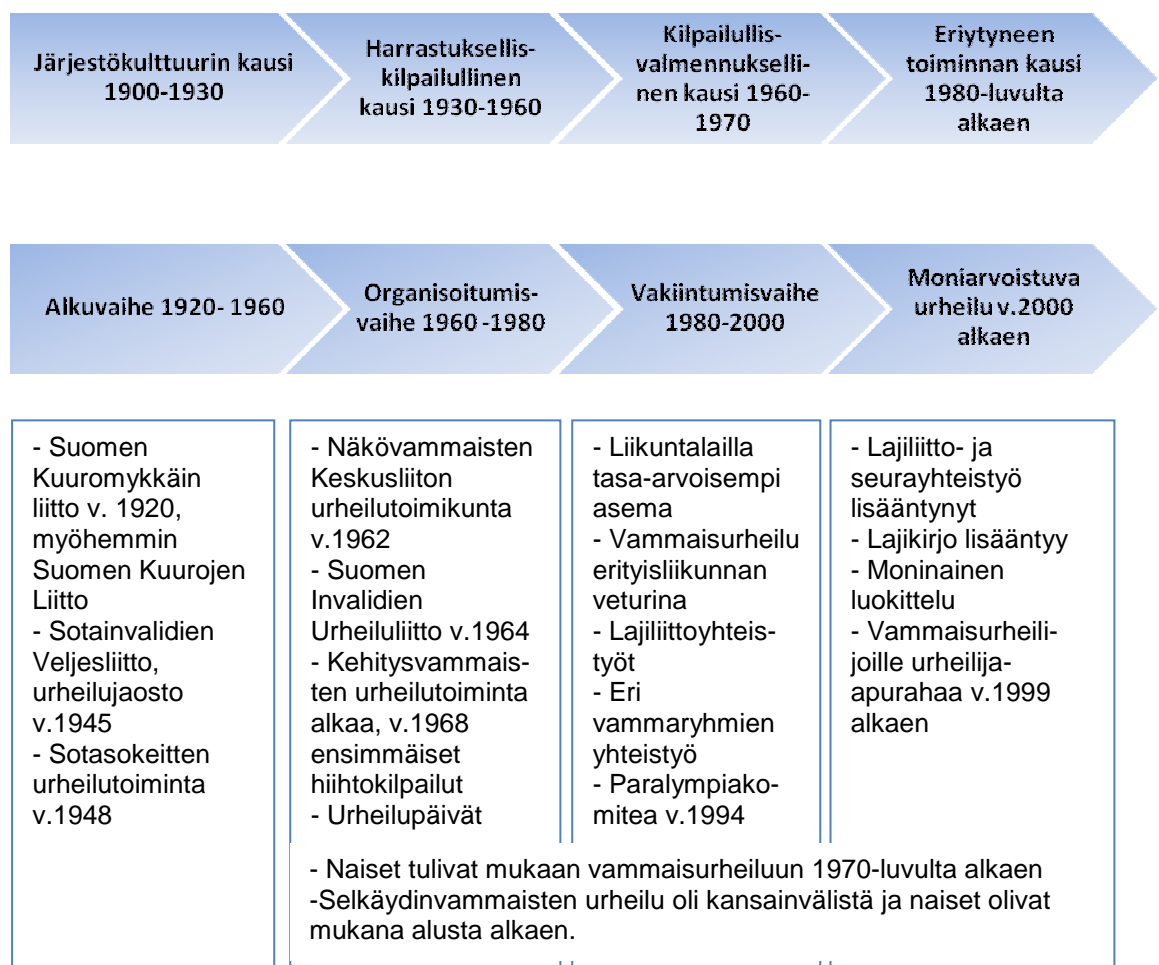
edeltävään luokittelukilpailuun tai -harjoitukseen. Tällöin samantasoiset urheilijat kilpailevat samassa luokassa iästä riippumatta. Kehitysvammaisten huippu-urheilujärjestö INAS-FID:n kilpailuissa kilpaillaan naisten ja miesten sarjoissa, joihin urheilijat hyväksytään vain saavuttamalla kansainväliset tulosrajat. (INAS-FID 2010). Kehitysvammaisten urheilijoiden luokittelu on edelleen vaikea suorittaa kansainvälisissä kilpailuissa, koska kehitysvammaisuuden määritelmä vaihtelee eri maissa ja kulttuureissa.

Useimmiten liikunta-, näkö-, ja kehitysvammaiset kilpailevat omissa luokissaan. Varsinkin kamppailulajeissa tällä taataan kilpailijan turvallisuus. Lajista riippuen luokkia voidaan kuitenkin yhdistää vammaluokan sisällä prosenttiluokitusjärjestelmän avulla. Kullakin urheilijalla on toimintakykynsä mukainen henkilökohtainen prosentti, joka tuottaa hyvityksen lopputulokseen. Näin saadaan jokaisesta tuloksesta vertailukelpoinen. Jos urheilijan prosentti on esimerkiksi 75%, saa hän 25%:n hyvityksen lopputuloksestaan. (Hytönen & Rintala 2002, 439.) Maasto- ja alppihiihto ovat prosenttijärjestelmän edelläkävijöitä. Luokkien vähentämiseen tähtää myös Kansainvälinen Paralympiakomitea (ICP), joka on määrittänyt eri lajien ja vammaryhmien luokitteluun periaatteet (Suomen Paralympiakomitea 2009).

Vammaishuippu-urheilun tavoitteena on vähitellen poistaa puheesta vammais-etuliite urheilusta. Urheilu ja sen henki koskettaa samanlaisena kaikkia urheilijoita, sekä vammaisia että vammattomia. Vammaisurheilussa onkin mielenkiintoinen dilemma: toisaalta halutaan kohti integraatiota, toisaalta halutaan korostaa erikoisasemaa urheiludiskurssissa. Vammaisurheilijat odottavat ympäristöltä, katsojilta ja toimittajilta kykyä suhteuttaa suoritus ja tulos heidän vammaansa. Kuitenkaan vammaisurheilijat eivät halua ympäristön vertaavan omaa suoritustaan vammattomien suorituksiin, vaikka he itse tekevätkin niin. (Kari 2001; 60, 66-67.) Kumpaa puolta, samanlaisuutta vai erilaisuutta, korostetaan milloinkin, on taktinen valinta. Valinnassa täytyy ottaa huomioon seuraukset ja kantaa vastuu niistä.

4. NAISVAMMAISURHEILUN HISTORIAA SUOMESSA

Naisten vammaisurheilun syntyyn vaikuttavat olennaisesti sekä yleisen liikuntakulttuurin kehitys ja sen luomat puitteet (Kummu 2007, 28) että naisten yleinen yhteiskunnallisen aseman kehittyminen Suomessa. Tässä luvussa tarkastelen vammaisurheilun kehitystä lähinnä 1970-luvulta alkaen, jolloin naiset tulivat voimakkaammin mukaan urheiluelämään (Kuvio 1).

Kuvio 1. Suomalaisen liikunnan organisoitumisen vaiheet Suomessa ylänuolirivillä esitetynä (Itkonen 1996, 215-228). Toisella nuolirivillä suomalaisen vammaisurheilun organisoitumisen vaiheet (Kummu 2006,11 mukaellen) sekä siihen liittyvät tärkeimmät kehityspiirteet (Kummu & Saari 2009). Yleisessä liikuntakulttuurissa tapahtunut muutos on heijastunut vammaisurheiluun ja sen muutoksiin noin kaksikymmentä vuotta takautuvasti.

4.1. Liikunnan organisoitumisen vaiheita Suomessa

Liikunnan organisoituminen ja seuratoiminta voidaan jakaa neljään kauteen. Järjestökulttuurin kausi alkaa 1900-luvun alusta ja jatkuu 1930-luvulle asti. Tätä leimaa järjestökulttuurin merkitys liikunnan ja urheilun yhteiskunnallisen aseman muodostajana. Harrastuksellis-kilpailullinen kausi jatkuu edellisestä 1960-luvulle ja sen aikana lajien määrä sekä niiden merkitys urheiluelämässä kasvoi. Erityislajiliittojen valta urheilun kentällä lisääntyi. (Itkonen 1996, 215–230.)

Kilpailullis-valmennuksellinen kausi ajoittuu 1960–1970-luvuille. Tällöin korostui tiedon ja suunnittelun merkitys liikunnassa ja urheilussa. Lisäksi urheilukeskeisen liikuntakulttuurin rinnalle tuli ajatus monisyisemmästä liikunnasta, esimerkiksi terveystuunnasta. Tähän ajanjaksoon keskittyi voimakas kuntoliikuntabuumi, esimerkiksi Pirkan kierros, Karhuhiihto ym. massaliikuntatapahtumat. Lisäksi samaan aikaan perustettiin Suomeen kuntoliikuntaliittoja (Itkonen 1996, 224–225). Eriytyneen toiminnan kausi alkaa 1980-luvulta jatkuen edelleen. Tälle kaudelle on tyypillistä erilaisten liikuntamallien ja -kulttuureiden syntyminen liikunnan sisälle. Vaikka seurat ovat menettäneet vetovoimaansa, uudet harrastajat ovat löytäneet liikunnan ja elämäntyyllilliset asiat ovat korostuneet liikunnan harrastamisessa. (Itkonen 1996, 227–228.) Tämä liikuntakulttuurissa tapahtunut muutos (Kuvio 1) on taannut vammaisurheilulle vakiintuneen paikan liikunta- ja urheilukulttuurissa (Kummu 2007, 47).

4.2. Vammaisurheilun kehittymisen vaiheita

Suomalainen vammaisurheilun kehittyminen voidaan jakaa neljään kehitysvaiheeseen: alkuvaiheet 1920–1960, organisoitumisvaihe 1960–1980, vakiintumisvaihe 1980–2000 sekä moniarvoistuvan urheilun vaihe vuodesta 2000. Vuosikymmenten aikana suomalainen vammaisurheilu on kokenut suuria muutoksia. Esimerkiksi kuurot jäivät alkuvuosien jälkeen pois vammaisurheiluliikkeestä, kun taas paralympialiike on laajentunut lähes koko maailmaa kattavaksi ja Special Olympic -toiminta on lähes yhtä tunnettua. (Kummu & Saari 2009.)

4.2.1. Vammaisurheilun alkuvaiheet 1920 -1960

Kuulovammaisten osalta urheilutoiminta alkoi 1920-luvulla ja ensimmäiset kuulovammaisten seurat perustettiin jo 1900-luvun alussa. Kuulovammaisten seurat perustivat vuonna 1920 Suomen Kuuromykkäin Urheiluliiton, joka myöhemmin muutettiin Suomen Kuurojen Urheiluliitoksi. (Kummu & Saari 2009.) Liikunta oli opetuksen yksi osa-alue kuuromykkäin kouluissa jo 1800-luvun lopulta alkaen. Varsinkin kaupungeissa asuvat lapset, myös tytöt, osallistuivat kouluopetukseen. (Kivirauma 2008, 84-85.)

Suomalainen vammaisurheilun voidaan kuitenkin katsoa alkaneeksi 1940-luvulla sotainvalidien kuntoutuksesta, johon liittyi miesten liikunta- ja urheilutoimintaa. Toiminnassa oli alusta alkaen naisia, mutta sotainvalidien urheilu hyväksyttiin paremmin kuin siviilivammaisten ja se sai myös enemmän julkisuutta. Sotasokeitten urheilutoiminta alkoi vuonna 1948, kun näkövammaisten muu liikuntatoiminta oli aloittanut jo 1800-lopulla sokeitten kouluista. (Kummu & Saari 2009.)

4.2.2. Vammaisurheilun organisoitumisvaihe 1960-1980

1960-luvulta alkoi vammaisurheilun organisoitumisvaihe, kun vammaisurheilu alkoi organisoitua järjestöjen alle. Järjestöt rakensivat jatkuvaa ja laajempaa pohjaa vammaisurheilulle. Toiminnan laajentuessa järjestöt osallistuivat tasa-arvotyöhön, joka mahdollisti oman aseman liikuntakulttuurissa. (Kummu 2006, 34.) Liikunta kokonaisuudessaan alettiin nähdä yhteiskunnallisena toimintana. Liikunta vaikutti terveyteen, sosiaaliin, kulttuuriin sekä muihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Yhteiskunnalliseen murrokseen liittyi kansalaisten vapaa-ajan lisääntyminen. 1960-1970-lukujen vaihteessa liikunta nähtiin myös tasa-arvokysymyksenä. Kaikilla tuli olla mahdollisuus liikunnan harrastamiseen sukupuolesta, iästä tai vammasta riippumatta. (Vasara 2004; 412, 296.)

Naiset tulivat varsinaisesti vammaisurheilutoimintaan mukaan voimakkaammin 1970-luvulla. Naisten osallistuminen urheilutoimintaan laajeni lajikirjon laajetessa, sillä alussa naisten lajeiksi osoitettiin lähinnä hiihto ja uinti. 1970-luvulla aloitettiin naisten istumalentopallisarja sekä käynnistettiin vaikeavammaisten naisten pulkkahiihto ja uinti. Vaikeavammaisten mukaantulo liikuntavammaisten puolella laajensi lajivalikoimaa ja muutti luokittelua. Selkäydinvammaisten urheilu oli kansainvälistä toimintaa ja siinä naiset olivat heti alusta alkaen mukana. (Kummu & Saari 2009.)

Olosuhteet vammaisurheilun toteuttamiseen paranivat 1960- ja 1970-luvuilla merkittävästi, siitä huolimatta yhteiskunnan suhtautuminen oli ennakkoluuloista. Vielä 1970-luvulla vammaisurheilua pidettiin kuntoutuksena ja hyväntekeväisyytenä. Omassa ryhmässä oleminen oli vammaisille ja vammattomille helppo ja turvallinen ratkaisu. Integrointi vammattomien urheiluun ei onnistunut vammaisten heterogeenisyyden ja tasoerojen takia, joka turhautti varsinkin nuoria liikkujia. Lisäksi vammaisliikunta oli alkutekijöissä

kunnissa johtuen epäselvästä tehtävänjaosta viranomaisten välillä ja rahoituksen puutteesta. Vammaisurheilua ei käsitelty juurikaan valtakunnallisessa mediassa, kun taas paikallislehdet olivat rohkeampia kirjoittamaan oman paikkakunnan vammaisurheilijasta. (Kummu 2006, 45-46.)

Oma vammaisurheilujärjestö oli ainoa tapa saada vammaiset ihmiset liikunnan pariin, sillä silloiset asenteet ja resurssit eivät mahdollistaneet osallistumista yleiseen liikuntaan ja urheiluun. Suomen Invalidien Urheiluliitto perustettiin 1964 ja 1970-luvun alkupuolella vaikeavammaisten mukaantulo SIU:n toimintaan muutti liittoa merkitsevästi. (Kummu & Saari 2009.) Tällöin harrastuspohja laajeni, kiinnostus vammaisurheilua kohtaan lisääntyi, kansainvälinen kilpaurheilu lisääntyi ja nuoria vammaisia saatiin mukaan urheilutoimintaan. Erialaisten kurssien ja kuntoutuslaitosten kanssa tehdyn yhteistyön avulla SIU sai vammaisia jäsenikseen heti vammautumisen jälkeen. (Kummu 2006, 36.) Kuntoutuskurssien kautta vammaisurheiluun tuli mukaan myös naisia. Näkövammaisten liikunnasta vastasi 1962 perustettu Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi, jonka lisäksi alueyhdistykset järjestivät aktiivisesti näkövammaisten liikuntaa (Kummu & Saari 2009). Eri vammaisurheilujärjestöillä oli vain vähän yhteistyötä. Vammaisurheilun yhteistyön esteenä pidettiin eri vammaisryhmien eroavaisuuksia, itsenäisyyden säilyttämistä (järjestön) ja sidonnaisuuksia omaan emojärjestöön. (Kummu 2006, 37.)

1960 – 1970-luvulla kilpa- ja harrasteliikunnan välillä ei ollut selvää eroa, vaan kaikki kilpailivat yhdessä urheilupäivillä, jolloin osallistujamäärät olivat suuria. Liikuntavammaisten kansainvälinen kilpailutoiminta alkoi kiristyä 1970-luvun lopulla, kun siihen asti toiminta oli ollut ”jokainen osallistuja voittaa”. Vuoteen 1976 asti paralympialaisissa kilpailivat ainoastaan selkäydinvammaiset. Suomen menestyminen alkoi 1970-luvun lopulla. (Kummu 2006, 40-42; Kummu & Saari 2009.) Paralympialaisten tuloksia pystyi vertaamaan lähes suoraan

valtioiden yhteiskunnalliseen ja kansantaloudelliseen tilanteeseen (Kummu 2006, 42).

4.2.3. Vammaisurheilun vakiintumisvaihe 1980-2000

1980-luvulla vammaisurheilu sai tasa-arvoisemman aseman suomalaisessa liikuntakulttuurissa liikuntalain ansiosta. Alkuvuodesta 1980 voimaantullut liikuntalaki vahvisti liikunnan asemaa yhteiskunnassa ja antoi kehykset liikunnan tukemiseen turvaamalla liikunnan rahoitus ja saattamalla urheiluseurat valtionavun piiriin. Rahoitus lisääntyi merkittävästi ja se mahdollisti toiminnan laajentamisen yhdessä yleisen liikuntakulttuurin muutoksen kanssa. Toisaalta liikuntalain tarkoituksena oli liikunnan ja liikuntatoiminnan edistäminen sekä väestön hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn kehittäminen liikunnan keinoin. Mediallistuminen, tuotteistaminen ja markkinallistuminen tulivat mukaan urheilukulttuuriin, jolloin paikallisuus tai kansallisuus menetti merkitystään. Ajatus, että urheilu kuuluu kaikille, nousi esiin. Liikuntalain avulla valmistui erityisryhmien liikuntaa koskeva mietintö, jonka vaikutus erityisryhmien liikunnan kunnalliseen kehittymiseen ja sen aseman vakiinnuttamiseen oli suuri. (Kummu 2006, 47-49.)

Vammaisurheilun sisäinen yhteistyö kehittyi, kun vuonna 1987 perustettu Vammaisurheilujärjestöjen Yhteistyötoimikunta (VYT) tiivisti toimintaansa. Vammaisurheiluyhteistyö kehittyi siinä määrin, että SIU, NKL ja Kehitysvammaliitto alkoi järjestää yhteisiä SM-kisoja uinnissa ja hiihdossa. (Kummu 2006, 47-53).

Vammaisurheilussa valmennustoiminta systematisoitui ja järjestötoimintaan saatiin työntekijöitä 1980-luvulta alkaen. Samanaikaisesti alkoi voimakas laji- ja apuvälinekehitys, joka vaikutti lajien tulostasoon yhdessä kehittyneen valmennustietouden ja valmennuksen ammattilaisten kanssa. Kehitys oli kansainvälisesti samansuuntaista, jolloin valmentautuminen paralympialaisiin parani ja tulosaso nousi huomattavasti. (Kummu 2006, 54-55.) Vammaisurheilu siirtyi kuntoutuksen asiantuntijoiden (lääkärit, fysioterapeutit) alaisuudesta urheilun puolelle. Kuntoutuksesta ja hyväntekeväisyydestä tuli varteenotettava osa suomalaista urheilua.

Paralympia- ja olympiatoiminta lähentyivät toisiaan ja vuodesta 1984 paralympialaiset saivat käyttöönsä olympiatunnuksia. Vuodesta 1988 paralympialaiset termi vakiintui aikaisemman vammaisten olympialaiset sijaan. Kaikkiaan vammaisurheilun asema parani 1980- ja 1990-luvuilla pääosin vammaisurheilujärjestöjen määrätietoisen tasa-arvotyön ansiosta. Lisäksi kansainvälinen kisamenetys toi itseluottamusta ja nosti yleistä tietoisuutta vammaisurheilusta. (Kummu 2006, 58.) Vuonna 1994 perustettu Suomen Paralympiayhdistys (myöhemmin Suomen Paralympiakomitea) on yksi suomalaisen vammaisurheilun organisoitumisen ja kansainvälistymisen merkki. (Kummu & Saari 2009.) Vuodesta 1999 vammaisurheilijat ovat saaneet urheilija-apurahaa, jonka turvin huippu-urheilijat ovat voineet harjoitella ja saavuttaa kansainvälistä huippua omissa lajeissaan.

4.2.4. Moniarvoistuvan urheilun vaihe vuodesta 2000 alkaen

Vuosituhanen vaihteessa vammaisia urheilijoita integroitiin vammattomien urheiluun. Käytännössä tämä tarkoittaa, että lajiliitto ottaa vastuulleen vammaisten huippu-urheilun oman lajinsa osalta. Vammaisurheilu onkin sektori,

johon integraatio soveltuu hyvin ja oikein toteutettuna tuottaa hyviä tuloksia. Parhaimmillaan integraatio toteutuu, jos nuori urheilee yleisessä lajiseurassa. Nykyisellään integraatio keskittyy huippu-urheiluun. Vammaisurheilun sponsorointikin on lisääntynyt 2000-luvulla, mutta on edelleen vähäistä, vaikka paralympia-aate on arvostettu. Yksi suurimmista ongelmista lienee luokittelujärjestelmät ja eri vammairyhmät, jotka vaikeuttavat suuren yleisön seuraamista. Vammaisurheilun näkyvyys mediassa on parantunut vuosikymmenten aikana, mutta edelleen on nähtävillä, että toimittajilla on vaikeuksia suhtautua vammaisurheilijaan huippu-urheilijana (Kummu 2006, 75 - 79).

Vammaisurheilukentän merkittävin muutos oli Suomen Paralympiayhdistyksen, vuodesta 2004 Suomen Paralympiakomitean, perustaminen vuonna 1994. Paralympiakomitean tarkoituksena on turvata paralympiamenestys, vastata Suomen joukkueen osallistumisesta paralympialaisiin ja olla IPC:n (International Paralympic Committee) jäsenjärjestönä. Paralympiayhdistyksen rekisteröityessä se alkoi saamaan valtion tukea ensin Olympiakomitean kautta ja myöhemmin itsenäisenä järjestönä. (Kummu 2006, 61.) Vammaishuippu-urheilun koordinoiminen kuuluu pääasiallisesti Suomen Paralympiakomitealle.

Vuonna 2009 perustettiin Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta ry. eli VAU ry. aikaisempien vammairyhmittäisten liikuntajärjestöjen tilalle (Näkövammaisten Keskusliiton urheilutoimikunta eli NKL, Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu ry. eli SKLU, Suomen Invalidi Urheiluliitto ry. eli SIU ja Elinsiirtoväen Liikunta ry. eli ELLI). Samalla vammaisurheilun näkyvyys parani, kansainvälinen toiminta ja verkostoituminen kehittyivät. VAU:n sponsorirahat ja Suomen Paralympiakomitean urheilutukirahat ovat nousseet, joka vammaisurheilujärjestöjen mukaan kuvastaa yleisen vammaisurheilun arvostuksen lisääntymistä. (Kummu & Saari 2009.) Suomessa vammaisten kilpaurheilua toteutetaan lajikohtaisina ja vammairyhmittäisinä SM-tason

kilpailuina. VAU ry. toimii yhteistyössä lajiliittojen kanssa järjestäen kilpailuja/tai leiritapahtumia. Kilpailut voivat olla vamma ryhmittäisiä, mutta joissain lajeissa on myös multikilpailuja, joihin osallistuu kilpailijoita useasta eri vamma ryhmästä.

Vammaisurheilun lajit ovat mullistuneet 2000-luvun aikana. Perinteiset lajit ovat menettäneet suosiotaan ja harrastajia, kun taas uusia lajeja harrastetaan entistä enemmän ja joissain joukkuelajeissa, kuten maalipallossa, suosio on kasvanut. Arvokisamitalit ovat entistä tiukemmassa ja arvokisamenestys on harvojen urheilijoiden varassa. Entistä tärkeämmäksi on tullut lahjakkaiden urheilijoiden löytyminen ja valmennustason nosto. Vammaisurheilun tulostaso on kehittynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana määrätietoisesti huippu-urheiluksi. Vammaisurheilu ei enää välttämättä ole yhteydessä valtion taloudelliseen hyvinvointiin, kuten se oli vammaisurheilun organisoitumisvaiheessa. Suomalainen vammaishuippu-urheilu on toiminnaltaan ja resursseiltaan johtavia vammaishuippu-urheilumaita, mutta jäljessä muuta suomalaista huippu-urheilua. (Kummu 2006, 62, 66–70.)

Ongelmallista vammaisurheilunkin parissa on sukupuolten välinen ja vaikeavammaisten epätasa-arvo. Uusia harrastajia rekrytoitaessa pitäisi unohtaa ajatus siitä, että huippusuoritukset tuovat automaattisesti lisää uusia harrastajia. Rekrytointi pitäisi jatkossa entistä voimakkaammin suunnata tyttöihin ja naisiin sekä vaikeasti vammautuneisiin.

5. TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄ

5.1. Tutkimusongelma

Tutkielmassani perusoletuksena on kaksinkertainen toiseus ja sen hierarkinen arvojärjestys. Urheilun normi näyttäytyy työikäisenä, keskiluokkaisena, valkoisena ja heteroseksuaalisena miehenä. Naisurheilu on tästä alempi, toinen hierarkian askel. (ks.Kinnunen 2001.) Vammattoman urheilun alapuolella alisteisena toimintana pidetään vammaisurheilua, jossa sekä miehiä on määrällisesti enemmän, mutta joka rakentuu myös miehille normille. Tässä hierarkkisessa järjestelmässä vammaisen nainen on alimmalla portaalla.

Toisena perusoletuksena tutkielmassa on näkemys urheilusta ruumisprojektina. Tämän projektin tarkoituksena on itsen rakentamisen lisäksi luokan rakentaminen. Rakentamisprojektien päämääränä on pääoman hankinta ja käyttö yksilön valitsemilla kentillä. (ks. Skeggs 2004.) Beverley Skeggs (2004) edustaa bourdieuläistä feminisimiä, jossa luokka käsite on laajennettu kattamaan yhteiskunnallisen ja taloudellisen luokan lisäksi muut ilmiöt, kuten sukupuolen. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia toteutuuko perusoletukset ja nousevatko teemahaastatteluista kaksinkertainen toiseus ja ruumisprojekti esiin.

Tutkimuskysymys:

Millainen on naisvammaisurheilun muutos naisvammaisurheilijoiden kokemana 1970 - 2010 välisenä aikana?

Osatutkimuskysymykset:

1. Miten kaksinkertainen toiseus on näyttäytynyt eri vuosikymmeninä?
2. Millainen on naisvammaisurheilijan ruumisprojekti?

5.2. Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen aluksi tutkija tutustui muihin alan tutkimuksiin. Aikaisempiin tutkimuksiin tutustuesssa ja verratessa niitä omakohtaisiin kokemuksiin naisurheilijan maailmasta, tutkijalle muodostui ennakkokäsitys eli esiyymmärrys käsiteltävästä ilmiöstä. Tutkimuksiin perehtyessä tutkija sai monille kokemilleen asioille nimen ja pystyi käsittelemään kokemiaan asioita ulkopuolisen, tutkijan silmin. Kaksinkertainen toiseus näyttäytyy monimuotoisena yhteiskunnallisissa, sosiaalisissa ja kulttuurisissa rakenteissa. Toiseus on suorastaan luonnollistettu niin arkipäiväiseksi, että sitä on vaikea tunnistaa ja siihen vielä vaikeampaa puuttua. (ks. Reinikainen 2007.) Kaksinkertaisen toiseuden käsitettä ovat avanneet Reinikaisen artikkelit ”Vammaisen nais- ja miesruumiin arvo” (1999) ja ”Vammaisuuden ja sukupuolen käytäntöjen jäljillä” (2004) sekä väitöskirja ”Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit. Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen.” (2007).

Beverley Skeggsin (2004) artikkeli ”Context and Background: Pierre Bourdieu’s analysis of class, gender and sexuality” on tärkeä teoriakehys, jota käytän tässä tutkimuksessa. Naisurheilua käsitellessä arvokkaana lähteenä on ollut Taina Kinnusen teos ”Pyhät bodarit” (2001). Vammaisurheilua kuvatessa Tanja Karin (2001) pro gradu -tutkielma ”Vammaishuippu-urheilijana Suomessa” (2001) on antanut vammaisurheilijan näkökulman asiaan. Lisäksi Leena Kummu (2007) on koonnut pro gradussaan ”Kummajaisesta huippu-urheiluksi” suomalaisen vammaisurheilun historiaa 1960-2005, jota käytän lähdeteoksena kuvatessani vammaisurheilua ja sen muutosta organisaation näkökulmasta.

5.2.1. Teemahaastattelu ja fenomenologia

Tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelun keinoin. Teemahaastattelun tavoitteena oli selvittää, millaisena naisvammaisurheilijat kokivat urheiluelämän ja siinä tapahtuneet muutokset. Koska haastateltavat tai informatit ovat tai ovat olleet osallisena naisvammaisurheilussa, he ovat myös ilmiön asiantuntijoita ja siten oli järkevää kysyä siitä suoraan heiltä. Haastattelu oli keskustelunomaista, mutta teemahaastattelun aihepiirit olivat ennalta määrätty, kuitenkin strukturoitu rakenne puuttui haastatteluista. Teemoissa edettiin informantin mukaan ja tutkijan tehtävä oli pitää huolta, että kaikki teemat keskusteltiin läpi. (Eskola & Suoranta 2008, 85-86.) Eri informanttien kanssa painottuivat eri teemat, riippuen informantin iästä, urheilulajista ja kokemuksista. Haastattelun perusrunkona oli viisi teemaa ja niiden alla muutama tutkijaa helpottava tukikysymys tai asiasana (Liite 1). Haastattelun viisi teemaa olivat:

1. Henkilöhistoria
2. Urheilun merkitys omassa elämässä
3. Normalisaatio ja/tai vertailu
4. Muutos
5. Muuta

Tutkija teki kaksi esihaastattelua, joilla pystyi havainnoimaan vastaavtko haastattelut tutkimuskysymykseen. Samalla tutkija pystyi harjoittelemaan teemahaastattelun tekemistä, harjoittelemaan keskustelunomaista haastattelua sekä harjoittelemaan itsensä ja informantin rentouttamista, sillä uusi tilanne jännitti molempia. Lisäksi tutkija piti tärkeänä haastattelun ensimmäistä teemaa, henkilöhistoriaa, sillä sen tarkoituksena on saada informantti rentoutumaan ja saada aikaiseksi luonteva ja luotettava keskusteluyhteys. Teemahaastattelu on Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan aina vuorovaikutustilanne, johon tutkijan täytyy valmistautua, valmentautua ja tehdä tarkkojakin suunnitelmia tilanteesta. Tutkijan käyttäytymisellä, eleillä ja ilmeillä sekä muilla ominaisuuksilla on

merkitystä millaiseksi vuorovaikutustilanne muodostuu. Haastattelussa tarvitaan sosiaalisia taitoja, jotta vuorovaikutustilanne erilaisten ihmisten kanssa onnistuu. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48-53, 128-134.)

Teemahaastatteluja tehtiin elokuusta marraskuuhun 2011 ja niitä tehtiin yhteensä yhdeksän kappaletta, joista seitsemän kasvokkain yhteisesti sovitussa tilassa. Lisäksi kaksi ”haastattelua” tehtiin sähköpostin välityksellä tutkimusekonomisista syistä. Toinen sähköpostihaastatteluista täydentyi lisäksi puhelinkeskustelulla. Haastatteluja tehtiin kuudella eri paikkakunnalla. Joulukuussa 2011 yksi haastateltavista kielsi oman haastattelun käytön, joten tutkimusaineisto koostuu kahdeksasta haastattelusta. Haastattelut nauhoitettiin ja äänitettä kertyi yhteensä 487 minuuttia, keskimäärin yksi haastattelu kesti 69 minuuttia. Haastattelut litteroitiin ja tekstiä kertyi yhteensä 128 sivua, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1½. Tutkija luki litteroituja haastatteluista useita kertoja, jotta haastatteluista nousevat teemat selkiytyivät. Lisäksi tutkija tiivistä litteroidut tekstit niin, että vain tutkimukseen liittyvä teksti haastatteluista jäi käyttöön. Tätä tiivistettyä tekstiä kertyi 43 sivua.

Tiivistettyä tekstiä litteroidessa tutkija teemoitteli alustavasti aineistoa. Teemoittelulla tarkoitetaan laadullisen aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan ja siinä korostuu teeman sisältö eli mitä teemasta on sanottu tai mitä asioita siihen katsotaan sisältyvän. Alustavan luokittelun jälkeen aineistosta etsitään varsinaisia teemoja. Teemoittelun tueksi tutkija teki teemakortiston, johon aineisto pilkottiin eri aihealueittain. Ideana oli etsiä aineistosta teemaa kuvaavia näkemyksiä. Näkemykset vietiin kortistoon sitä kuvaavan teeman alle. Näin saatiin luokiteltua sisällöllisiä näkemyseroja, joita teemoilla oli. (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Teemoittelun jälkeen tutkija eteni tyypittelyyn. Tyypittelyssä astutaan tavallaan askel teemoittelua pidemmälle, sillä siinä kuvataan aineistoa lukuisten teemojen sijaan laajemmin. Tyypit ovat ikään kuin koontien koonteja, eli useimmiten teemat sisältyvät tyyppeihin. Tyypittely vaati aineiston aktiivista työstämistä ja tavoitteellista toimintaa kohti perusteellista tiivistämistä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tyypiteltäessä teemoja tutkija huomasi tyypittelyn sopivan teoriaan kaksinkertaisesta toiseudesta ja ruumisprojektista, vaikka tutkimuksen alkuperäisenä tarkoituksena ei ollut olla deduktiivinen eli teorialähtöinen. Muutoksen kuvaaminen naisvammaisurheilussa on ”puhtaasti” aineistolähtöinen eli induktiivinen, jolloin tyypittely ja teemoittelu muodostuivat aineistosta käsin. Raportoinnissa tyypit esitetään teemojen kautta ja vasta tulososion jälkeen tyypeistä esitetään analyysi aikaisempien tutkimusten valossa.

Tutkija tarkasteli teemahaastatteluja fenomenologian näkökulmasta, sillä tässä tutkimuksessa halutaan nostaa esiin informanttien kokemukset. Rissanen (2006) mukaan fenomenologian näkökulman mukaisesti tutkitaan kokemuksia ja merkityksiä. Tutkimusnäkökulman soveltamisessa on erotettavissa kaksi eri tiedon tasoa. Ensimmäisen asteen tutkimusnäkökulma pyrkii hahmottamaan informanttien laadulliset tavat käsittää ja ymmärtää tutkittavaa asiaa tai kohdetta. Toisen asteen näkökulma vie tarkastelua syvemmälle. Tällöin tutkija pyrkii luomaan tulkintaa ihmisten käsityksistä ja niiden merkityssisällöistä kyseisessä kohdeilmiossa. Tutkija tarkastelee, millaiseksi ilmiön sisällön merkitys muodostuu erilaisten käsitysten valossa. Samoin tutkittavaksi tulevat tutkittavien ajattelun muodot ja kokemuksellisuus. (Rissanen 2006.) Tässä tutkimuksessa fenomenologinen tutkimusstrategia painottui tarkastelemaan informanttien kokemusta ja tutkijan ymmärrys muodostui heidän kokemustensa kautta. Tutkimusstrategiassa painottui tutkijan avoimuus informantteja kohtaan, vaikka taustalla olikin taustateoria ja omia kokemuksia ilmiöstä. Tavoitteena ei ollut suinkaan pakottaa tuloksia viitekehykseen tai teoriaan, vaan lähinnä tarkastella oliko kokemusten ja teorian välillä yhteneväisyyttä.

5.2.2. Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuseettiset ongelmat voidaan jakaa kahteen luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat tutkimuksen tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaan liittyvät kysymykset. Toiseen luokkaan kuuluvat ne eettiset kysymykset, joilla viitataan tutkijan vastuuseen tutkimustulosten sovelluksista. (Mäkelä 1987, 180; Saaranen-Kauppinen & Puusniekan 2006 mukaan). Tässä tutkielmassa informanttien anonymiteetti taattiin esimerkiksi poistamalla lainauksista henkilöiden nimet, paikkakunnat, urheilulajit sekä muuntamalla murre sanat ja kieli vastaamaan mahdollisimman lähelle yleistä puhekieltä. Vain tutkija tietää kuka haastatteluun on osallistunut. Haastatteluun osallistuneille kerrottiin etukäteen tutkimuksen tarkoituksesta, sen perusoletuksista ja siitä, ettei lupautuminen haastatteluun sido mihinkään. Toisin sanoen informantti sai kieltää haastattelun käytön, jos myöhemmin muutti mielensä haastattelun käytöstä. Haastattelut äänitettiin, jotta haastattelutilanteessa tutkijan ei tarvinnut tehdä muistiinpanoja, vaan sai keskittyä itse vuorovaikutustilanteeseen. Toisaalta luotettavien muistiinpanojen tekeminen keskustelun aikana olisi ollut vaikeaa, informantin sanoma olisi voinut muuttua ja vuorovaikutustilanne olisi voinut kärsiä.

Tutkija tarjosi mahdollisuuden informantille ehdottaa haastattelupaikkaa, joka olisi mielellään jokin muu kuin koti. Haastattelun alkaessa tutkija kertoi informantille oikeudet ja sen, että nauhoittaa haastattelun myöhempää litterointia varten. Tutkimuksen teoriaosuudessa on vahva viitekehys, mistä näkökulmasta tutkija lähestyi ilmiötä. Ottamalla huomioon nämä ennako-oletukset ja kertomalla avoimesti asiasta informanteille, tutkija pystyi lisäämään tutkimuksen varmuutta (Eskola & Suoranta 2008, 212). Tutkijan asemassa keskeistä oli kuitenkin luottamus. Tutkittavien oli pystyttävä luottamaan siihen, että heidän anonymiteettinsä säilyy ja heille kerrottiin rehellisesti tutkimuksen tarkoituksesta ja mahdollisista vaikutuksista.

Uskottavuuden kriteeriä tutkimuksessa lisäsi se, että tutkija tarkisti aktiivisesti, vastaavatko hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa informanttien käsityksiä. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tulkintoja viety informanttien arvioitavaksi, sillä Eskolan ja Suorannan (2008, 211) mukaan ei ole varmaa, että se lisäisi tutkimuksen uskottavuutta. Tutkimuksen vahvistavuus pyritään todentamaan tulososion jälkeen pohdinnassa, jossa tuloksia tarkastellaan aikaisempien tutkimusten valossa (ks. Eskola & Suoranta 2008, 212).

Pätevyys laadullisessa tutkimuksessa voidaan ymmärtää pikemminkin uskottavuudeksi ja vakuuttavuudeksi: kuinka hyvin tutkijan konstruktiot vastaavat tutkittavien tuottamia ja kuinka hyvin hän tuottaa nämä konstruktiot ymmärrettäväksi myös muille. Tutkittavaa ilmiötä ei kyetä koskaan kuvaamaan raportissa täysin sellaisena kuin se tutkimustilanteessa tai tutkijalle ilmenee. Tutkimus ei voi koskaan tuottaa täydellistä ymmärrystä asioista. (Eskola & Suoranta 2008, 219-222.)

Tutkijan asema suhteessa tutkittaviin voi olla ongelmallinen, koska pitäisi tulkita tutkittavien tarjoamaa tietoa jostakin ilmiöstä vaikuttamatta kuitenkaan tuotettuun tietoon itse. Tällöin ollaan objektiivisuus- ja subjektiivisuuskysymysten äärellä. Objektiivisuus edellyttää, että tutkija katsoo tutkimuskohdetta ja -ilmiötä ulkoapäin, puolueettoman sivustakatsojan näkökulmasta. Täydellinen objektiivisuus ei kuitenkaan ole mahdollista. (Eskola & Suoranta 2008, 17.) Mutta riittääkö se, että tutkija pyrkii aktiivisesti tiedostamaan omat asenteensa ja uskomuksensa, ja koettaa parhaansa mukaan toimia niin, etteivät ne vaikuttaisi tutkimukseen liiaksi.

Laadullisen tutkimuksen reliabiliteetin arvioiminen voidaan myös jakaa kolmeen osaan:

1. Erityisen metodin reliaabeliuuden arviointi (*quixotic reliability*); missä olosuhteissa jokin metodi on luotettava ja johdonmukainen. Tällainen arviointi voi olla myös ongelmallista. Jos esimerkiksi tietty haastattelukysymys tuottaa ennalta-arvattavia vastauksia, ei tämä vielä tarkoita sitä, että kysymys pätsisi eri konteksteissa.
2. Ajallinen reliaabelius (*diachronic reliability*) tarkoittaa mittausten tai havaintojen pysyvyyttä eri aikoina. Ongelmallista tässä arvioinnissa on se, että laadullisessa tutkimuksessa ollaan harvoin tekemisissä muuttumattomien objektien kanssa.
3. Johdonmukaisuus tuloksissa (*synchronic reliability*), jotka on saatu samaan aikaan eri välineillä. Ongelmallista on, että usein tulokset poikkeavat toisistaan, jolloin tutkija joutuu haastamaan itsensä miettimään sitä, miten moninaiset, laadullisin menetelmin saadut tulokset samasta ilmiöstä voivat pitää paikkansa. (Kirk ja Miller 1986, 41-42; Saaranen-Kauppinen & Puusniekan 2006 mukaan.)

5.3. Tutkimusjoukko

Tutkimusjoukon valinnassa tutkija sai apua VAU:sta toukokuussa 2011. Tutkija sai listan mahdollisista informanteista ja sen perusteella tutkija otti yhteyttä aluksi kahdeksaan naisvammaisurheilijaan. Lisäksi Tampereen Nuorten Amputoitujen yhdistysaktiivi tiedotti tutkimuksesta ja haastateltavien tarpeesta elokuussa 2011. Osa VAU:n listalla olleista naisista kieltäytyi haastattelusta tutkijan ottaessa heihin yhteyttä. Toisaalta kolme haastateltavaa otti itse yhteyttä Tampereen Nuorten Amputoitujen tiedotuksen kautta. Tutkija teki siis yhteensä yhdeksän haastattelua: kaksi 1970-luvun, kolme 1980-luvun, kaksi

1990-luvun ja kaksi 2000-luvun urheilijaa. Yksi haastateltavista kielsi haastattelunsa käytön tutkimuksessa, joten jokaiselle vuosikymmenelle jäi kahden naisurheilijan haastattelu analysoitavaksi.

Tutkija rajasi informanttien valintaa tutkimusta suunniteltaessa siten, ettei naisurheilijan liikunta- tai näkövammalla tai vamman tasolla ole merkitystä. Kuitenkin kehitysvammaiset ja kuurot naisurheilijat rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tavoitteena oli saada haastateltaviksi tavoitteellisia ja omana aikanaan menestyneitä naisurheilijoita. Haastateltavat koostuivat 20-71-vuotiaista liikunta- ja näkövammaisista naisurheilijoista. Lisäksi tutkimuksen aluksi tutkija päätti, ettei minkään urheilulajin naisvammaisurheilijaa suljeta tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimusjoukossa oli siis sekä joukkue- että yksilölajin edustajia. Lajit, joita naiset edustivat, olivat uinti, istumalentopallo, pyörätuolitanssi, jousiammunta, ammunta, pyörätuolikoripallo, hiihto ja alppihiihto.

6. TULOKSET

6.1. Muutos

Naisvammaisurheilun muutoselementti analysoitiin tutkimuksessa induktiivisesti eli aineistolähtöisesti, sillä ei voitu tietää, millaisia kokemuksia muutoksesta naisvammaisurheilijoilla on ollut 1970-luvulta tähän päivään. Toisaalta muutoksesta yksilön tasolla ei ollut myöskään selkeää taustateoriaa, jonka mukaisesti olisi voinut aineistoa tulkita deduktiivisesti. Esimerkki induktiivisesta analysoinnissa on taulukossa 1.

Taulukko 1. Esimerkki induktiivisesta haastattelun analysoinnista naisvammaisurheilun muutoksesta.

Esimerkki	Alaotsikko(teema)	Yläotsikko (tyyppi)
<i>70-80-luvulla se oli semmoista harrastelijamaisuutta, että kuka tahansa saatettiin kutsu riveihin...</i>	Vammaisurheilun ammattimaistuminen	Muutos vammaisurheilussa
<i>Monessa lajissa se on integroitunut omaan lajiin. Silloin joukkueen käytössä olevat rahat tulevat puolet lajiliiton kassasta ja puolet on paralympiakomitean rahoittamaa</i>	Vammaisurheilun rakennemuutos	

6.1.1. Vammaisurheilun ammattimaistuminen

Urheilijoiden lukumäärä

Kokemusten perusteella 1970-luvulta tähän päivään haastateltavat kertovat harrastajien määrän vammaisurheilussa vähentyneen. Vaikka naisten määrä urheilun parissa on aina ollut vähäisempi, osallistujamäärän väheneminen on joissain lajeissa huolestuttavaa.

”Naisia on aina ollut vähän, mutta silloin (1970-luvulla) enemmän. Parhaimmillaan SM-kisoissa oli kymmenkunta naista ja nyt on 1-2 kilpailijaa.”

Aikaisimmilla, 1970- ja 1980-luvuilla kuntoutuskursseilla esiteltiin vammaisurheilulajeja ja vammaisurheilu nähtiin osana kuntoutusta tai sen jatkeena. Kuitenkin SIU:n ottaminen mukaan kuntoutuskursseille takasi jossain määrin vammaisurheilijoiden määrän ja vertaistuella urheilun parissa pysyttiin kuntoutuskurssin jälkeen.

”Samana vuonna vammautuneita ja siellä kuntoutuksessa olleita innostui. Ja silloin yksilöurheilijoita oli paljon ja nyt niitä on tosi vähän.”

Ammattimaisuus

Vammaisurheilussa on ollut näkyvässä urheilun ammattimaistuminen. Kysyttäessä syytä vammaisurheilijoiden määrän vähentymiseen ammattimaistuminen oli yleisin syy, jonka arveltiin vähentäneen lukumäärää. Urheilun ja liikunnan perustuessa vapaaehtoistyöhön sen arveltiin tuoneen ihmisiä enemmän myös harrastelemaan ja kilpailemaan omaksi ilokseen.

”Silloin (1970-luvulla) maksettiin kaikki itse ja pikkuautoilla kierrettiin kisoja Euroopassa. Kaikki kilpailut otettiin tosissaan, mutta mukana

oli sosiaalistakin puolta. Ja nyt vammaisurheilukin on niin ammattimaista.”

Tasomuutokset

Vielä 1990-luvulla joissain vammaisurheilulajeissa kaikki harrastajat otettiin mukaan ja he pääsivät saman tien maajoukkueleireille ja sitä kautta hyvin nopeasti kansainvälisiin kilpailuihin. Vammaisurheilutoiminnassa pidettiin pitkään yllä matalan kynnyksen ideaa. Kuitenkin kansainvälinen vammaisurheilutoiminnan ja -kilpailun taso alkoi karata ammattimaistuneen asenteen takia sekä uudenlaisten luokitusten ja pisterajojen myötä.

”Reilu kymmenen vuotta sitten oltiin ihan eri tilanteessa, kuin nyt vammaisurheilussa. Silloin oli helppo lähteä mukaan, se oli matala kynnyks, koska kaikki pääsi mukaan harrastamaan ja mukaan maajoukkue-toimintaan, eikä kansainvälisissä kisoissa ollut pisterajoja. ...treenimäärissä oltiin tosi kaukana nykypäivästä, että silloin harrasteltiin, kun nyt siinä alkaa olemaan huippu-urheilun piirteitä.”

Resurssit

Erilaiset pisteytykset, varsinkin kansainvälisissä kisoissa, median ja sponsorien mukaan tulo myös vammaisurheiluun, ovat omalta osalta nostaneet vammaisurheilun tasoa. Tason koveneminen vaatiikin ammattimaista asennetta urheiluun, mutta se vaatisi myös resursseja (urheilu-)liitoilta. Taloudellisten resurssien merkitys on ymmärretty varsinkin ammattimaisessa harjoittelussa, leirittämisessä ja osallistumisessa kansainvälisiin kisatapahtumiin.

”...kansainvälinen taso on tullut kovemaksi ja sen ympärillä pyörii enemmän sponsseja ja rahaa. Kun taso kovenee, niin se vaatiikin sitä rahaa enemmän valmentautumiseen paralympialaisia varten.

Rahasta on tullut vammaisurheilussakin tärkeämpää ja siinä pyörii ammattilaisia enemmän.”

Aikaisemmin naisvammaisurheilijat maksoivat paljon itse kisamatkojaan. Edelleen naisvammaisurheilijoiden täytyy panostaa taloudellisesti itse urheiluuraansa, mutta mukaan ovat tulleet myös urheilija-apurahat ja sponsorituet. Pääasiallisesti tämä muutos koskettaa yksilölajin urheilijoita ja ulkopuolista tukea saadaan vasta sitten, kun menestystä kansainvälisillä kentillä on jo tullut.

”...perheen tuki sekä taloudellinen että henkinen on ollut oleellinen...jossain vaiheessa kun vammaisurheilu alkoi kehittyä, myös taloudelliset resurssit alkoivat parantua. Että treenaamista tuetaan ja olen ollut monena vuonna kulttuuri- ja opetusministeriön urheilija-apurahalla...mutta aina se on tasapainottelemista. Visalla on semmonen Visa-team sponsoriohjelma, johon ne kerää Euroopan eri maista urheilijoita ja lähtee sponsoroimaan pari vuotta ennen seuraavia kisoja...”

Arvostus

Taloudellisten resurssien ja medianäkyvyyden parannuttua, uskotaan myös arvostuksen vammaisurheilua kohtaan parantuneen. Vammaisurheilun nouseminen 1990-2000-luvuilla kansan tietoisuuteen aikaisempaa paremmin on saanut aikaan asennemuutoksen vammaisurheilun arvostusta kohtaan. Ihmiset ovat tietoisempia kuin aikaisemmin urheilukentän moninaisuudesta.

”Urheilija-apuraha oli isoin muutos taloudellisissa resursseissa ja rakenteissa. Se vammaisurheilu nostettiin samalle tasolle muun urheilun kanssa ja mahdollisti samanlaisen apurahajärjestelmän ja tietenkin se ilmapiirin muutos. Sain ne sponsorit, niin yleinen ilmapiiri ja tietoisuus oli lisääntynyt ja sitä alettiin pitämään yhtä arvokkaana.”

6.1.2. Vammaisurheilun rakennemuutos

Integraatio

Useissa lajeissa vammaisurheilu on integroitunut osaksi lajiliiton toimintaa. Näissä lajeissa lajiliitto organisoii kaikkea kilpailutoimintaa, myös vammaiskilpailutoimintaa. Kokemukset lajiliitointegraatiosta ovat hyvinkin erilaiset eli integraatio on toteutunut erilailla. Lajiliitointegraation myötä koetaan vammaisurheilun menettäneen yhteisöllisyyden ja vertaistuen kokemukset. Toisaalta taas lajiliitoilla ei välttämättä ole kokemusta, miten kasvattaa nuoresta vammaisesta harrastajasta kilpa- ja huippu-urheilija.

”Se on tosiaan muuttunut, kun mentiin lajiliittoihin...ennen oli paremmin, oli enemmän harrastelijoita ja kilpailijoita. Nyt se on semmoinen pieni piiri. Vaikka ennen maksettiin paljon itse, mutta nyt ei niin paljoa, kun lajit maksaa.”

Vammaisurheilun integroituminen lajiliittoihin on pääasiallisesti koettu hyvänä asiana, mutta se ei tarkoita välttämättä sitä, että vammaisurheilijat leireilevät lajin maajoukkueen kanssa tai kisamatkoille lajiliitto resursoisi valmennus-, huolto- tai lihahuoltohenkilöstöä.

”...kun ei ole rahoitusta eli kierrän valmentajani kanssa kahdestaan. Viimeiset viisi vuotta olen itse huoltanut urheiluvälineeni. Niin ja vammaisurheilijan kohdalla se lihahuolto olisi vielä tärkeämpää.”

Vammaisurheilun siirtyessä lajiliittoihin, voidaan kokea että vaikeavammaisten asema kisavalinnoissa heikkenee.

”...ja katsotaan valinnoissa nykyään sitä, kuka meistä urheilijoista on vähiten vammautunut ja kuka pystyy itse huolehtimaan ja matkustamaan itse, ja kellä on oma henkilökohtainen avustaja, joka kulkee mukana. Nyt melkein kaikki (vammainen maajoukkueessa) pystyy kävelemään eikä niistä ole sillä lailla vaivaa.”

Kaikki lajit eivät ole integroituneet lajiliittoihin esimerkiksi sen takia, ettei kyseistä lajiliittoa ole. Näiden lajien silloinen kattojärjestö, SIU ry, toimi edunvalvojana ja organisaattorina. Jo alkanut organisatorinen selkeytyminen jatkui samanaikaisesti, kun SLU ry eli Suomen Liikunta ja Urheilu perustettiin 1990-luvun alussa. Organisatorinen muutos on jatkunut näihin päiviin asti, jolloin Suomeen perustettiin Suomen Vammaisurheilu ry (2010), joka koordinoi liikuntavamma-, näkövamma-, kehitysvamma- ja elinsiirtopotilaiden urheilua ja liikuntaa.

”Se tuli siinä 1980-luvun lopulla tai 1990-alussa...ja silloin meille tuli myös organisatorinen selkeytyminen SIU:ssa. Lajit vahvistuivat ja siihen saatiin korvamerkittyjä lajeja ja siihen saatiin erilaista kipinää. Ja siinä oli sellaista oikeanlaista tiedottamista vammaisurheilusta...”

Seuratoiminnassa on myös näkyvissä muutoksia. Vammaisurheilijat eivät aloita liikuntaharrastusta esimerkiksi vammaisurheiluun erikoistuneessa yhdistyksessä tai seurassa, vaan kaikki liikkujat pyritään integroimaan samoihin seuroihin vammattomien liikkujien kanssa. Lisäksi liikunta ja urheilu, esimerkiksi paikallisten invalidiyhdistyksen alajaostona on menettänyt merkitystään vammaisurheilun edistäjänä. Tämä kehitys suuntaa myös lajien kehittymistä.

”... ei uudet liikkujat tule omiin seuroihin vaan liikkuu yleisseuroissa ja lajit muuttuvat.”

Aikaisempaa nopeammin vammaisurheilijat tulevat seuroihin harjoittelemaan ja harjoittelevat yleisissä harjoituksissa muiden urheilijoiden kanssa. Haastateltavat kokivat, ettei ole mitään syytä pitää kahta organisaatiota päällekkäin tai järjestää kahta diagnoosipohjaista harjoitusta samanaikaisesti.

”...kun ilmoitin maajoukkuevalmentajalle, että lopetan, niin se sanoi, että joo lopeta vaan, joukkueeseen on tulijoita. Toisen tyyppiset naiset oli sitten tulossa mukaan (1985). Amputoiduissa naisissa oli jokin eri kuin muilla liikuntavammaisilla, ne on niin

paljon enemmän kiinnittyneitä normielämään. Ja sitten naiset, jotka uskaltavat mennä lajista toiseen ja uskaltaa mennä katsottavaksi.”

6.2. Kaksinkertaisen toiseuden rakennelmat

Kaksinkertainen toiseus on analysoitu deduktiivisesti eli teorialähtöisesti. Taulukossa 2 on esimerkki deduktiivisen analysoinnin polusta, tyypittelystä eli ”koontien koonnista” sekä teemoittelusta eli erilaisten teemojen koonnista yhteen kaksinkertaisen toiseuden teorian pohjalta. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Esimerkki kaksinkertaisen toiseuden deduktiivisesta aineiston analysoinnista.

Tyypittely	Teemoittelu	Esimerkki
Naisen ja vammaisen paikka on yksityinen	Naisen ja vammaisen paikka	<i>Naiset hoiti kodin ja lapset, niin se vaan oli...</i>
	Äijämäistä touhua	<i>Olin ensimmäinen, joka alkoi vaatia pukukoppia naisille.</i>
	Medianäkyvyys	<i>Naisten urheilu ei ole näyttävää...</i>
Arvioivan katseen alla	Media muokkaajana	<i>Mikä toimittaja osaa kirjoittaa oikean jutun vammaisurheilusta ettei kirjoiteta, missä vamma rajoittaa eli haetaan säälipisteitä...</i>
	”Onks tää normaalia?”	<i>Miksi erilainen merkitsee huonompaa tai parempaa?</i>
Kipu naisen ja vammaisen elämässä	Kipu on normaali osa elämää	<i>...mua ärsyttää kun vammattomat valittaa jostain pikkuasioista.</i>
	Niskavuoren Hetat	<i>Pakko näyttää, että yhdelläkin jalalla pärjää.</i>
Poikkeava ruumis	Vamma määrittää minuutta	<i>Minulla todettiin luusyöpä yhdeksänvuotiaana ja sitten tehtiin se amputaatio, ja siksi mulla on tuo proteesi.</i>
	Nainen ei ole mies	<i>Urheilussa on sitä fyysisyyttä mukana, joka ei ole paha, mutta liika on varattu miehille...</i>
	Vammainen ruumis	<i>Urheilusuoritus ei ole vain vamman kanssa, vaan se ihminen elää sen vamman kanssa ja se kokonaisuus pitäisi huomioida.</i>
	Nainen ja vammainen on objekti	<i>aina pitää olla valmis tekemään, vastaamaan, hyväksymään tavoitteet...</i>

6.2.1. Naisen ja vammaisen paikka on yksityinen

Naisen ja vammaisen paikka

Naisen ja vammaisen paikka mielletään yksityiseksi, poissaolevaksi julkisuudesta. Vammaisurheilusta ei puhuta, siitä ei kirjoiteta, eikä sitä näytetä televisiossa. Toisaalta taas perhe tai yhteisö saattaa pitää naisvammaisurheilijan touhuilua itsekkäänä tai ajattelemattomana perhettä kohtaan, sillä naisen, myös vammaisen naisen, paikka on kotona eikä maailmalla harjoitusleireillä tai kilpailuissa.

”...kuinka ihmiset kauhistelivat, että miten sinä kehtaat urheilla, kun mies ja lapset ovat kotona. Ja mitä se mieskin ajattelee, kun olet menestynyt ja olet lehtien etusivuilla ja julkisuudessa.”

Julkiseen tilaan saapuminen ja oman harjoittelutilan ottaminen vaatii vammaiselta urheilijalta paljon, sillä vammaisen ja naisen on oppinut olemaan yksityisessä tilassa. Toisaalta yhteiskunnalliset rakenteet ja toimintatavat tukevat vammaisen olemista yksityisessä, poissa julkisesta.

”Jos on ollut lapsesta asti vammaisen ja sitten suoraan kirjoitettu eläkkeelle, niin se ruokkii sitä pesässä olemista.”

”...onhan se tosi monelle amputoidulle tosi kova paikka tulla (näkyväksi) urheileen... mutta monet sanoo ettei kehtaa tulla urheileen, kun kaikki näkee, mutta millä ne luulee, että vammattomat hyväksyy ne, kun ei ne itsekään hyväksy itseään. Vammaiset piiloutuu kotiin eikä tule esiin, että musta tuntuu, että olen sellainen yksinäinen tien raivaaja.”

Naisen, varsinkin äidin, paikka on kotona huolehtimassa lapsista ja miehestä. Koti näyttäytyy naisen valtakunnaksi. Perheellisille naisurheilijoille kotitöiden suorittaminen urheilu-uran, lasten ja mahdollisten töiden lisäksi oli kunnia-asia. Kotitöiden suorittaminen on toisaalta äidin ja/tai vaimon mitta, jolla ulkopuoliset

mittaavat naisen arvoa, mutta taas toisaalta ne antavat naiselle itselleen vastapainoa urheilussa puurtamiselle.

”Mutta välillä oli semmoinen olo, että voinko minä tehdä tätä ja edetä urheilu-uralla, kun on perhe ja työ...voinko irrottautua arjesta ja elää omia unelmia todeksi...ja mulle oli tosi tärkeitä tehdä kotityöt eli tehdä ruuat ja siivota. Perhe on antanut vastapainoa urheilulle.”

Tasapainottelu urheilun ja kotielämän välillä on naisurheilijalle raskasta. Tämä tasapainottelu aiheuttaa ajoittain jännitteitä läheisten ja urheilijan välillä. Samanlaisia jännitteitä aiheuttaa naisurheilija, joka on rikkonut paikkansa yksityisessä ja tullut julkiseen.

”...ja sitten sain kuulla ympäristöstä ja suvulta sitä, että lopeta nyt toi räikkääminen tai mitä se sunkin mies ajattelee, kun sä aina sinne maailmalle lähdet...ja oli monta velvollisuutta, niin se oli välillä tosi raskasta ja vaikka mä urheilin, niin mä en saanut keskittyä vain urheiluun. Kyllä siinä oli niitä jännitteitä ja kun harjoittelee oikein kovaa, niin on siinä sitten välillä väsynytkin.”

Vaikka vammaisurheilu on saanut alkunsa Suomessa kuntoutuksen piiristä, useimmat vammattomat ymmärtävät kuntoutuksen ja urheilun erillisinä osa-alueina. Kuitenkin ajoittain vammaisen kuulumista yksityiseen, kuntoutuksen piiriin voidaan perustella terveystieteillä tai holhoamalla eli ”ajattelemalla vammaisen parasta”, varsinkin jos kyseessä on urheiluvamma-altis laji.

”...että miten voin olla niin vastuuton, että urheilen, kun muutenkin olen vammainen ja sitten vielä riskeeraan terveyden urheilulla.”

Äijämäistä touhua

Miehet ovat saattaneet päästää naiset mukaan urheilun pariin, mutta sieltäkin löytyy naisten ja miesten työt. Urheilumaailmassa on miestapaista toimintaa, jossa naiselle on oma paikka varattuna. Naisten paikka liikuntakentillä saatettiin miesvalmentajan toimesta palauttaa naisten mieliin ja naisten ottaminen toimintaan oli varsinainen armon osoitus, jonka naisurheilijoiden tuli pitää mielessä.

”Se oli äijämäistä touhua ja äijämäisesti organisoitu ja kun me naiset tultiin mukaan niin me oltiin ne, jotka hoitivat kaikki reunailmiöt: keitti kahvit, hoiti urheilupaikan ja välineet. Me tehtiin ne hommat ja miehet tulivat vain paikalle käskyttämään, jakamaan hommat ja osallistumaan....kun se (treenit) alkoi pyörimään, niin me (naiset) treenattiin kolme kertaa viikossa ja se otettiin tosissaan. Alkuun me naiset oltiin treeneissä pallon palauttajia ja saatiin katsella, mutta meillä muutamilla nuorilla oli kova hinku päästä pelaamaan.”

Suuri osa valmentajista ja suurin osa urheilijoista oli miehiä. Nämä miehet toisaalta kannustivat naisia urheilemaan ja toisaalta, varsinkin miesporukassa (julkisessa tilassa) myös verbaalisesti osoittivat naisen paikan ja arvon. Lisäksi miehet olettivat naisen ruumiin olevan automaattisesti heidän käytössään.

”...ja mukana oli yksi, joka oli pelannut ennen amputaatiota ja se (miesvalmentaja) oli kipinän ylläpitäjä. Mutta se oli oivallinen alistaja ja puhumaan naisista halventavia vitsejä. Suoraan sanottuna se oli oikein vittumainen mies. Muistan (peli/ottelu) reissuja, kun miehet ottivat vähän kaljaa, niin voi sitä puheen tasoa ja sitä oletusta, että joku meistä naisista on se kainaloinen, joka siihen tulee. ...siellä urheilupaikallakin oli tosi hienoa, kun joku lohkasi jonkun naisia halventavan vitsin ja sai kaikki nauramaan.”

Naisurheilun arvottaminen ei ole pelkästään yhden lajin tai urheiluseuran miesten linjaus, vaan sen arvo tai arvottomuus heijastelee aivan kansalliselle

(laji-)liitolle saakka. Liiton valmennus- tai lajivastaavan linjausten takia naisurheilijoiden täytyy tehdä urheilu-uralleen omia tavoitteita, joihin heijastuu naisten ja naisurheilun paikan pysyvyys yksityisessä. Liiton linjaukset kaventavat naisurheilijan mahdollisuuksia sekä valita oma urheilulaji että lajin ollessa ”väärä” rajoittaa kansainvälisen uran rakentamista.

”Kansalliset liitot asettavat naisille aivan eri tavoitteita kuin miehille, koska eivät perusta tai rahoita naisten maajoukkuetta. ...ensin aina kehitetään miesten joukkue, sitten nuorten ja viimeisenä tulee naisten joukkue.”

Vammaisurheilijan arkeen ja mahdollisuuteen toimia julkisessa, esimerkiksi harjoitusleireillä, harjoituksissa tai kilpailuissa, vaikuttavat jälleen yhteiskunnan rakenteet ja toimintamallit. Varsinkin ne urheilijat, joiden avun tarve on jatkuvaa, ovat heikoilla.

”Meillä on avustajasysteemi ja siinä ei tunnita riittä urheiluun ja arjen pyörittämiseen. Sopivia ihmisiä ei meinaa löytyä. Ja varsinkin vaikeavammaisen kohdalla on huolestuttavaa ja varsinkin yksilölajeissa, ei ole havaittavissa uusia urheilijoita, kun ei ole avustajia tai oppaita.”

Medianäkyvyys

Miesten näkyvämpi rooli mediassa heijastelee edelleen naisen paikkaa yksityisessä. Huomattavaa on kuitenkin se, että yksilölajin naisurheilijoiden on huomattavasti helpompaa saada julkisuutta kuin joukkuelajin urheilijan, oli hän kuinka taitava tai loistava strategi tahansa.

”Miesten urheilu on aina saanut enemmän julkisuutta, etenkin joukkuelajeissa. Mielestäni yksilölajeissa suhtautuminen on kutakuinkin tasapuolista.”

Vammaisurheilun näkyvyys mediassa on vammattomien urheiluun verrattuna marginaalista. Pelkästään kisalähetyksiä seuraamalla ei katsoja saa

vammaisurheilusta ja vammaisurheilijoista käsitystä, sillä ne ovat TV-kanavilla lähinnä täyteohjelmaa. Toisaalta lehdistö ei osallistu tiedottamiseen yhtään ahkerammin. Paralympialaisiin tähtäävistä vammaisurheilijoista tehdään hyvin harvoin henkilökuvaa ennen kisoja. Menestyvä naisvammaisurheilija tarvitsee menestyäkseen paljon työtä siinä missä vammatonkin urheilija. Paralympialaisiin ei voida mennä ”takki auki”.

”Median rooli on vammaispuolella tosi sääliittävä. Paralympialaisistakin tuli puolen tunnin kooste yhdeltätoista illalla...jos ihmisille ei koskaan sitä (vammaisurheilua) näytetä, niin miten ne voisi siitä tietääkään. Media voisi vammaispuolella olla enemmän mukana ja viedä sanomaa eteenpäin, että kuinka paljon mekin tehdään hommia eikä se mene niin, että kun te ette pärjää tuolla normipuolella, niin olkaa te sitten tuota pohjasakkaa...”

Myös (laji-)liitolle annetaan vastuu vammaisurheilun näkyvyyden kehittämiseen. Vaikka Leo-Pekka Tähdän osuutta vammaisurheilun tunnettavuuden edistäjänä ei kiistetty, se koettiin vain aluksi, josta liiton tehtävänä on jatkaa ja laajentaa tiedotustoimintaa.

”Kyllä se meidän järjestönkin VAU:n tehtävä olisi...ja siten yleistä asennemuokkausta, että kirjoitettais juttuja ja vammaisia osallistuu ihan tavalliseen urheiluun ja liikuntaan eli monella eri tasolla ja tietenkin valtakunnallisella huipulla.”

6.2.2. Arvioivan katseen alla

Media muokkaajana

Media koetaan voimakkaana vaikuttajana, miten naista ja vammaista katsotaan. Tämän arvioivan katseen alla koetaan olevan objektina, ilman mahdollisuuksia vaikuttaa tapahtumien kulkuun.

”Aina pitää auliisti antaa haastattelu ja hymyillä...naisurheilijasta on tehty ikoni, jonka pitää olla sopiva silmälle ja voidaan asettaa mihin muut haluaa...meihin naisiin kohdistuu sellainen tarjottimella olo, että meidän pitää olla kuin muovailuvahaa.”

Naisurheilijoiden mukaan media arvostelee naisten urheilusuoritusta ulkonäön, esteettisyyden kautta, johon on vaikea mahduttaa ajatusta naisen vammaisuudesta. Naisen urheilusuoritus on toisen luokan suoritus, jonka arvo liitetään kauneuteen eli kauneutta ylistämällä alistetaan naista ja vammaisen nainen kategorisoidaan urheilumediassa tai sieltä pois.

”...mutta edelleen monelle naiselle on vaikeeta, kun sä riisut, menet suihkuun ja vaikka olisi vertaisryhmä ja se (vamman) on se asia joka tuottaa kipua. Ja kun urheiluun liittyy esteettisyyden tavoittelu, jos katsot mediaa, niin jokaisen naissuorituksen takaa löytyy kaunis, pitkäsäärinen nainen...se ei ole oikein, se ei ole kehu vaan tapa kommentoida naista ja sitä suoritusta.”

Media muokkaa naisvammaisurheilun arvoa. Helpoin tapa sekä mediassa että yleisön keskuudessa on arvottaa vammaisurheilua, vertaamalla sitä johonkin ennestään tuttuun ilmiöön omassa kokemusmaailmassa. Tavallisesti media tekee vertaamisen vammattomiin urheilijoihin, koska silloin se pystyy todentamaan vammaisurheilun tason.

”Omalta kohdaltani voin sanoa, että tulokseni vammattomien kanssa helpottivat ymmärtämään, millä tasolla urheilin. Ihmisten on helpompi ymmärtää urheilijan taso niiden urheilijoiden kautta, joita

he ovat tottuneet näkemään mediassa ja tuloslistoilla. Arvostus valitettavasti kulkee käsi kädessä medianäkyvyyden kanssa. Sama pätee arvostukseen miesten ja naisten urheiluun.”

”Onks tää normaalia?”

Objektina olemisen kauhu juontaa juurensa useimpien haastateltavien kuntoutuskokemuksiin ja sieltä saatuun suoraan tai epäsuoraan palautteeseen normaaliudesta.

”...se että olla katsottavana, varsinkin vammaisena naisena. Meitä on aina pienestä pitäen tarkkailtu, arvioitu, mitattu, verrattu ja me ollaan maattu alasti jossain ja ympärillä kuusi-seitsemän ihmistä, joista yksi nostaa kinttua ja toinen kättä ja kolmas kysyy jotain, siis joltain neljänneltä, ja me ollaan ihan makaroonina siinä...ja siitä katsottavana olevana kauhusta. Ja se sama tuli synnytyskokemuksessa: onks tää normaalia, onks tää normaalia?”

Kuntoutuksessa ja terveydenhuollossa tavoitteena on normaali ruumis. Kaikkea keskiarvosta poikkeavaa katsotaan, pohditaan normaaliutta ja siinä vammaisesta ruumiista tule objekti. Tämä sama subjektiuden menettämisen tunne tulee esiin helposti muilla elämän osa-alueilla. Ulkoapäin tulevat vaatimukset saavat ihmiset pohtimaan omaa pystyvyyttä suhteessa normeihin. Nämä normivaatimukset saattavat aiheuttaa naisen ja vammaisen vetäytymisen esimerkiksi liikunnasta ja urheilusta, kun tarkoituksena olisi löytää jokaiselle oma tapa liikkua tai urheilla.

”Joku joka ei ole sinut kroppansa kanssa, niin se on kova paine se oikein tekemisen kanssa. Miten kävellään tai liikutaan oikein, kun tärkeämpää olisi vaihtoehtoisen liikkumisen hakeminen, että miten sä pystyisit tekemään vammasi kanssa eli löytämään se liikkumisen juju...”

Urheilusuoritusta tarkkailtaessa (vammattomat) ihmiset vertailevat esimerkiksi pyörätuolikelauksen ja maratonin matka-aikoja, vaikka kyseessä on kaksi eri lajia eivätkä niiden ajat ole keskenään vertailukelpoisia.

”Ihmiset vertailevat vammaisten ja vammattomien aikoja, vaikka pitäisi ymmärtää niiden olevan kaksi eri lajia.”

6.2.3. Kipu naisen ja vammaisen elämässä

Kipu on normaali osa elämää

Kipu mielletään osaksi elämää ja varsinkin osaksi urheilijan elämää. Useimmiten ajatus kivusta olennaisena osana naisen tai vammaisen elämää tulee taustavaikuttajista ja aiemmista kokemuksista. Varsinkin lapsena vammautuneille naisille ajatus kivusta oli iskostunut kuntoutuksessa, tapahtumassa, jonka tavoitteena pitäisi olla voimaannuttaminen.

”...mut pienenä pakotettiin kävelemään rappuja ja arvioitiin sitä, vaikka mä kuinka sanoin, että mä en pääse ilman apuvälineitä ja se oli sen hoitoyhteisön voitto, kun mä sitten tavallani nousin sille toiselle rappuselle...ja kun se sattuu.”

Kipu on niin oleellinen osa normaalia elämää, ettei edes rasitusmurtuma saa urheilijaa hiljentämään harjoitustahtia.

”Ensin se oli haastavaa, sen pitkän sairaalajakson jälkeen, että motivaatio riittäisi, kun 25 m:n jälkeen olin ihan kuollut...fysioterapeutti ja se ensimmäinen ohjaaja, ne oikeestaan sai mut jatkamaan... ...kerrankin meni pohjeluu poikki, kun mä harjoittelin liikaa, mutta kun sain lasikuitukipsin, niin olin siellä (harjoituksissa) taas.”

Niskavuoren Hetat

Sinänsä kuntoutus on luonut useimmille naisurheilijoille pohjaa arjessa selviytymiseen vammasta huolimatta. Naisurheilijoiden kertomuksissa tulikin lähinnä esiin selviytymisen eetos, kaikista vaikeuksista ja esteistä huolimatta liikuntaharrastus, harjoittelu ja urheilu jatkuvat.

”Siellä (koulun käytävä) me siskon kanssa harjoiteltiin koulun jälkeen ja käytiin yhdessä ja erikseen lenkillä ja talvella käytiin lenkillä liukkaalla ja hihna oli siinä meidän välissä... ..mutta omatoimisesti treenasin koulun kentällä, paitsi muutamassa alueen mestaruuskisassa olin seuran joukkueessa mukana. Enkä mä oikeestaan tuntenut ketään siitä seurasta, ketään valmentajaa tai urheilijaa...”

Naisurheilijan lähimmäiset ovat olleet avainasemassa siinä, että naisurheilijat ovat omaksuneet vammansa asenteen, että kaikki esteet ovat voitettavissa:

”...että mulla on ollut hyvällä asenteella olevat vanhemmat. Ne ei jääneet murehtimaan sitä vammaa, vaan ne alkoi miettimään, miten tehdään niitä juttuja, mitä aikaisemmin on tehty ja mikä aikaisemmin on ollut kivaa...”

Aikaisemmilla vuosikymmenillä maaseudulla vammautuneelle lapselle ohjattiin oma tapa liikkua ja kuulua yhteisöön. Samalla oma paikka yhteisössä ansaittiin.

”Mä oon ain ollut liikunnallinen mukula ja mä oon maalta ja se tuo sen, että se yhteisö pakotti minut liikkumaan ja keksi vaihtoehtoisia konsteja...”

Toisaalta oman urheilu-uran vieminen eteenpäin vammattomien kanssa on ajoittain raskasta sekä fyysisesti että psyykkisesti. Naisvammaisurheilija on usein harjoituksissa se treenaaja, joka vaatii valmentajaltaan eniten aikaa ja kuitenkin tasapäistävässä ryhmässä on usein se heikoin. Tämä kuormittaa naisvammaisurheilijaa, vaikka perussy tiedostetaan.

”...rankkaa se on, jos sä oot ainoa siellä vammattomien joukossa. Sä oot siellä treeneissä aina se hitain ja se, joka tarvii eniten sitä apua ja se heikoin. Ja se on psyykkisesti vaikeeta, vaikka sen ymmärtää, että tää johtuu siitä vammasta.”

6.2.4. Poikkeava ruumis

Vamma määrittää minuutta

Vaikka haastattelussa tutkija ei kysynyt kertaakaan naisurheilijoiden vammasta, useimmat naiset aloittivat kertomalla nimensä, ikänsä sekä vammansa.

”Olen voimakkaasti heikkonäköinen, minulla on kapea näkökenttä ja se vaikeuttaa hämärässä liikkumista ja vaatii paljon valoa lukiessa.”

Vaikuttaa siltä, että huippu-urheilijatkin määrittävät minuuttaan vammansa kautta, kuten yhteiskunnassa yksilöt pyritään määrittelemään dikotomisesti joko vammaiseksi tai vammattomaksi. Useimmilla haastateltavista oli kokemus siitä, miten yhteiskunnassa ulkoisen vamman uskotaan vaikuttavan kognitiivisiin ominaisuuksiin, kuten oppimiseen.

”Hain silloin -68 opettajan valmistuslaitokseen ja lastentarhanopettajaseminaariin, mutta mut diskattiin tän vamman takia. Silloin mulla syttyi, että ei hitto tää vamma voi olla sellainen, ettei ihmistyössä pärjää.”

Toisaalta fyysinen vamma antaa ihmisille syyn olettaa, ettei vammaisen kykene mihinkään fyysiseen suoritukseen.

”...mun matikanopettaja ihmetteli, että mitä urheilulajia mä voisin muka harrastaa, kun se oli nähnyt, että mulla on (alaraaja) proteesi”

Vammaisen ruumis antaa myös syyn olla osallistumatta yleiseen ja yhteiseen toimintaan, varsinkin liikuntaan. Mitä vanhemmaksi vammaisen saa olla omissa oloissaan, sitä vaikeampaa häntä on saada liikunta- ja urheilutoimintaan mukaan.

”Vertaaminen toisiin (vammattomiin) on helppo syy mennä taakse ja sanoo, etten mä kuitenkaan pysty ja silloin aina etsitään syy itsensä ulkopuolelta olla liikkumatta. ...enhän mä voi tulla (liikkumaan), kun mä en voi tehdä sitä tai tätä eli aina lähdetään sen negaation kautta liikkeelle.”

Vammaisuus antaa myös ympäristölle syyn olettaa, että sitä voi lähestyä millä tavalla tahansa ja että se on kaikkien yhteistä omaisuutta uskaltautuessa pois yksityisestä.

”Vamma antaa luvan lähestyä ja saa tehdä hölmöjä kysymyksiä ja vammaisen täytyy aina kiltisti vastata. Ja uimahallin saunatiloissa tulee kaikennäköistä tarinaa, tölväystä, uteluita ja kun ollaan riisuttuja, niin aina joku katsoo oikeudekseen kysyä, että mikä on, kun näkee, että sieltä tulee erilainen.”

Nainen ei ole mies

Urheilun yhtenä normina on miehen ruumis ja sen fyysinen voima. Naisen pienempään kokoon tai pienempään voimatuottoon suhtauduttiin vähättelevästi. Naisten urheilun koettiin olevan vähemmän näyttävää tai vauhdikasta juuri vähäisemmän voiman takia. Sukupuolijaon koettiin pääasiallisesti olevan samanlaista vammaisten ja vammattomien urheilussa.

”Se on samaa tasoa kuin vammattomien puolella, että luulen, kun on tulossa nuo yleisurheilun MM-kisat, niin ihmiset katsoo enemmän miesten satasta, kuin naisten. Että on ne (sukupuolet) epätasa-arvossa.”

”Naisurheilijalla täytyy olla itsekriittisyyttä, mutta erittäin vahva itsetunto. Pitää olla vahva ja valmis haastamaan omia rajoja. ...halua näyttää, että olet paras, sillä naisena olet aina heikoilla. On pakko näyttää ja kumota ennakoasenteet ja olla parempi kuin mies ja se on todella rankkaa.”

Toisaalta nais-miesvertailun koettiin liittyvän vammattomien urheiluun, jolloin vammaisesta tulikin lähinnä sukupuoleton.

”Olen pääasiassa vammaisurheilija, jos ne kysyy mikä mun tähtäin on, niin mä sanon, että paralympialaiset. Monet ei edes tiedä, mitä se tarkoittaa...sanon, että ne on vammaisten olympialaiset eli se vammaisuus korostuu enemmän kuin se että olen nainen.”

Naisurheilijat kokevat olevansa reilumpia kilpakavereitaan kohtaan ja ei-urheilullista käytöstä voidaan odottaa mieskilpailijoilta kisatilanteessa, jos kilpaillaan sekasarjoissa sekä tilanteissa, jossa nainen on voittanut miehen urheilussa.

”...ei me tönitä toista finaalissa. Kerran olin finaalissa ja se (mies) tuli mun viereen ja pieri kamalan hajuisia pieruja. Ja se on ihan ymmärrettävää, jos ei pysty pidättelemään, mutta tääkin on ihan kävelevä. Mä oon ollut mieluummin niin, etten olisi tiellä tai ettei kukaan häiriintyisi minusta. Naisissa en ole koskaan huomannut mitään tuollaista.”

Oletus siitä, että nainen on heikompi urheilussa, on mahdollistanut sekasarjat. Mahdollisuutta naisen paremmuudesta ei ole otettu huomioon ja jos nainen voittaa koko sarjan mies saattaa käyttäytyä epäurheilijamaisesti, esimerkiksi voi olla kättelemättä tai olla saapumatta palkintojen jakoon mielenosituksena lopputulokselle. Ilmiö näyttäisi ulottuvan Suomen ulkopuolelle, kansallisista kisoista kansainvälisiin arvokisoihin. Kysyttäessä miesten käytöksen syytä, sen arveltiin ”ottavan egon päälle” eli miehen ylivoima urheilun saralla näyttäisi saaneen kolhun.

”Tää nainen voitti kaikki, niin yksi mies ei tullut palkintojen jakoon ollenkaan ja samoin paralympialaisissa silloin kun suomalainen nainen voitti sekasarjan, niin silloinkaan ihan isoissa kisoissa, yksi mies ei tullut palkintojen jakoon.”

Toisaalta tunnustetaan, että naisten taso joissain lajeissa on miehiä heikompi. Syynä pidetään sitä, että naisia on urheilussa vähemmän lukumääräisesti ja mahdollisuuksia harjoitukseen on vähemmän.

”...naisten taso on heikompi, mutta heillä on vähemmän mahdollisuuksia treeneihin ja peleihin. ...naisten urheilua ei ole niin kiva katsoa, koska se ei ole näyttävää ja tasokkaita naisjoukkueita on vähemmän.”

Puhuttaessa heikommasta tasosta naisten urheilussa palataan siihen ongelmaan, että urheilun normi on valkoihoinen, työikäinen, heteromies. Kaikki normista poikkeava on alempitasoista, heikkoa ja huonoa. Toisaalta mietintään nousi kysymys, miksi naiset ovat muka huonompia urheilussa, koska heitä on vähemmän lukumääräisesti?

Vammainen ruumis

Vammaton ruumis on urheilussa normi. Jos nainen ei voi olla yhtä hyvä kuin mies (ruumiiltaan), hänen täytyisi edes täyttää naiselle asetetut normit painon, pituuden sekä muiden ulkoisten ominaisuuksien osalta. Vammaisuus uhmaa tätä norminaiselle asetettuja rajoja.

”...mitä muuta ajattelee, kun tommonen lihava ja sitten se on vielä tommonen vammainen ja sitten se puhkuu täällä laitteissa ja kun ei pääse kunnolla laitteisiin ja kepit kaatuu. Ja varsinkin sinne tulee kaunis norminainen...voi olla vaikeeta lähteä, kun vammainen ei ole normitettu ihminen.”

Harjoituksissa harjoitteet ovat suunnattu vammattomille urheilijoille ja naisvammaisurheilijan odotetaan soveltavan niitä itselleen sopivaksi. Tällöin

vammaisurheilija ei ole niin suuri uhka harjoituksen tasapainolle eikä häiritse harjoituksen kulkua.

"...eihän treeniä koskaa mulle tehdä, vaan niille joita siellä suurin osa on eli vammattomille ja mun pitää muokata sitä. Eli pitää tehdä siitä sellainen, joka palvelee sua ja sun vammaa...onhan se vaikeeta valmentajallekin, kun ei se koskaan voi tajuta."

Yleensä vammaisen ruumis tarkoittaa kaikkea vammaisuutta, myös kehitysvammaisuutta. Ympäristön on vaikea ymmärtää, että vammaisuutta on monenlaista, eivätkä kaikki vammaiset ihmiset ole samanlaisia, vaan yksilöitä kuten jokainen meistä. Vammaisuus saattaa olla syy yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksen puutteeseen, sillä ihmiset eivät tiedä, mitä keskustelisivat vammaisen henkilön kanssa. Ei edes silloin kun heitä yhdistää jokin yhteinen intressi, kuten esimerkiksi koulu.

"...musta tuntuu, että nykyaikana sekoitetaan tosi paljon. Jos joku sanoo vammaisen, niin se on aina kehitysvammaisen... ja monet koulussa kummeksuu."

Nainen ja vammaisen on objekti

Kuntoutuksessa ja valmennuksessa vammaisen naisen ruumis on kohde, jota muokataan tai joka omistetaan urheilulle. Naisen ruumis kuuluu lajiliitolle ja harmistus on suuri, jos naisen ruumis uhmaa urheilun tavoitteita esimerkiksi tulemalla raskaaksi.

"Maajoukkuevalmentaja sanoi, että tämmönenkin (raskaus) nyt sitten tähän! Tuli tunne, että mä olen niiden omaisuutta ja toteutan sen tavoitteen, jonka ne on mulle asettaneet."

Lääketieteen diskurssissa vammaisuus on hoidettavissa oleva ongelma. Vammaisesta tulee objekti, kohde johon vaikutetaan ja jota parannetaan.

”Vammaisena risoo, että kuvitellaan, että asiat on hoidettavissa pois eli sulla ei ole oikeutusta olla vammasi kanssa tasavertaisena. Olet aina muutoksen kohteena: veriarvot paranee, painoa pudotetaan...siitä erityisyydestä tulee elämän ainoa asia ja sitten menee jo holhouksen puolelle.”

Vammaisen naisen tasavertaisuus on koetuksella varsinkin jos tarvitsee urheiluun avustajan. Avustajan hankinta (urheilu-)liiton osalta saattaa olla heikosti hoidettu, jos joko halua tai osaamista liitossa ei ole. Menestyväkin urheilijaa saatetaan nöyryyttää avustajavalinnoilla tai muut sanelevat miten ja milloin urheilusuoritus tehdään. Liitossa voidaan kuvitella, ettei vammaisen nainen ole seksuaalinen yksilö, jolloin avustajana voi toimia kuka tahansa. Samalla voidaan olettaa edelleen, että fyysinen vamma tarkoittaa emotionaalista vammaa.

”...ja mun avustajaksi lähti iso mies...eihän me edes samaan vessaan mahduttu. Ja pitäis aina kysyä naiselta. Ja mua painostettiin ja nöyryytettiin koko reissun aikana ja se oli tosi kamalaa...ja avustajan mielestä olisi ollut liian raskasta, jos olisin ollut koko kisat, vaikka kaikki oli jo maksettukin...se oli niin nöyryyttävää...” (naisurheilija hankki tällä kisareissulla Suomelle paralympiapaikan)

Yhtenä osoituksena naisvammaisurheilijan objektin osasta on (urheilu-)liittojen suhtautuminen naisurheilijoihin. Heille helpommin sanellaan, kuka harrastaa mitään lajia.

”Naisen on vaikea edistyä urheilijana Suomessa, sillä on vaikea saada valmennusta ja tukea valitsemalleen lajille. Naisille on varattu tiettyjä lajeja liitossa, kun miehillä on enemmän mahdollisuuksia.”

6.3. Urheilu ruumisprojektin välineenä

Ruumisprojekti analysoitiin myös deduktiivisesti eli teorialähtöisesti. Taulukossa 3 on esimerkki deduktiivisesta analysoinnista, tyyppittelystä ja teemoittelusta ruumisprojektin teorian pohjalta. (Taulukko 3)

Taulukko 3. Esimerkki deduktiivisesta haastattelun analysoinnista ruumisprojektin yhteydessä.

Tyypittely	Teemoittelu	Esimerkki
	Urheilu minuuden rakentajana	<i>...olen saanut oppia eri lajeja, mahdollisuuden testata omia rajoja, itsetuntoa kasvattanut. Olen saanut tunteen, että pystyn, osaan ja voin, sitä kautta auttanut muussakin elämässä.</i>
Urheilu ruumisprojektin välineenä	Urheilu häivyttää vammaa	<i>...olen mieluummin tunnettu siitä, että treenaan kovaa ja teen töitä...ihmisiä kiinnostaa mun vamma ja mä painotan aina, että olen urheilija enkä vammainen.</i>
	Arvioivan katseen uhmaajat: Ihailua ja totuttelua	<i>Urheilussa olen saanut ihailevia katseita, mitä muualla en ole saanut.</i> <i>Treenaan vammattomien ryhmässä yleisellä vuorolla</i>

Urheilu minuuden rakentajana

Vuosikymmenten urheilu-uraa tarkastellessa taaksepäin huomattiin sen olleen tärkein minuuden rakentaja. Millään muulla elämänalueella ei koettu saaneen sellaista elämän ”rakennuspalikoita” kuin urheilussa.

”Melkein täytyy sanoa, että kannatti vammautua, että sain kokea urheilussa semmoista, mitä ikinä muuten en olisi kokenut.”

Urheilun kautta naisurheilijat ovat rakentaneet elämänsä arvoja. Urheilu on ollut keino rakentaa omaa identiteettiään ja se on ollut valmistautumista urheilu-uran jälkeiseen elämään. Sen katsotaan olleen myös työelämään valmistava kokemus ja useat jatkavatkin työelämässä samanlaisella intohimolla, millä he ovat urheilu-urallaan menneet eteenpäin.

”Urheilu on minulle kaikki kaikessa. Se on periaatteessa kasvattanut ja luonut minut: luonteeni, tavoitteiden asetteluni, elämänkatsomukseni, elämäntyylini, etiikkani ja moraalini elämään ja työntekoon.”

”...ihminen on juuri omimmillaan ja onnellisimmillaan, kun saa niitä omia vahvuuksia toteuttaa. Koen, että urheilun kautta olen antanut itseni tulla juuri siihen, mihin mulla parhaat edellytykset oli.”

Omien vahvuuksien toteuttaminen ilman ulkopuolisen määräystä ja vammattomien asettamia normeja on vammaisurheilun tärkeimpiä tasa-arvoa ja vapautta rakentavia tekijöitä. Urheillessa naisvammaisurheilija on subjekti. Urheilu toimii toisin sanoen tasa-arvoista ja subjektiivista yksilöä luovana välineenä.

”Urheilu on antanut mahdollisuuksia, jotka eivät olisi toteutuneet muutoin. Olen saanut matkustaa ja asua eri maissa, saanut ystäviä ympäri maailmaa.”

”Omalla esimerkilläni olen laittanut ihmiset ajattelemaan, että miksen mä liiku, kun tuokin liikkuu vaikka sillä on tuo vamma.”

Urheilu koettiin välineeksi lähestyä vammattomia esimerkiksi valmentamisen kautta. Urheilu mahdollisti kokemuksen idolina olemisesta, joka vahvistaa omaa pystyvyyden tunnetta ja kantaa myös urheiluelämän ulkopuolelle.

”Olisi tosi hienoa jakaa tietoa myös vammattomille urheilijoille ja olla esikuvana, että pieni ruhje jossain (vammattomalla): Ei haittaa, jatkakaa vaan...”

”Urheilusta saa voimaa ja kun tullaan sankareina kotiin. Siitä tulee hyvä fiilis. Pääsee testaamaan itseänsä, mutta saa hyvän olon ja voimaantumisen...”

Urheilu häivyttää vammaa

Yksi ruumisprojektin tärkeimmistä asioista on sen tasa-arvoistava vaikutus. Itse epätasa-arvoa synnyttävä seikka eli vamma ei häviä mihinkään, vaan urheilu häivyttää sitä. Urheilu ja liikunta ovat ihmisten välisessä kommunikoinnissa ja kanssakäymisessä yhdistävä tekijä, jolloin vamma jää huomiotta.

”...liikuntapuolella tutustuu uusiin ihmisiin eli hyvä fyysinen kunto kompensoi sitä vammaa. Rohkaistuu sitä kautta siihen osallistumaan eikä ihmiset ehkä huomaa vammaa... ...yhdistävä tekijä onkin se liikunta ja filosofointi, eikä vamma. Eli liikunta yhdistää ja vamma häipyä taka-alalle.”

Toisaalta naisvammaisurheiluun liitetään, kuten muutenkin naisurheiluun ulkoiset seikat, jotka häivyttävät itse vammaa, mutta jonka kautta naisurheilijaa myös arvioidaan. Tosin naisurheilijat pohtivat, että kauniin naisvammaisurheilijan on helpompi päästä julkisuuteen, esimerkiksi lehteen.

”Naisurheilijaan liitetään aina kauneus ja esteettisyys. Ruumis ei myy niinkään vaan kauneus ja vamma ei sovi normiin.”

”...jos sä olet hyvännäköinen, niin sä olet lehtien etukannessa...haluaisin kuitenkin olla urheilun, en ulkonäön takia

lehdissä. ...lehdissä ovat ne, jotka ovat hyvännäköisiä, myös vammattomien puolella.”

Urheilu on väline, jossa vammaisurheilijasta tehdään tuotepaketti. Siinä tuotepaketissa kiinnitetään huomio pois vammaisuudesta ja luodaan markkinoille suunnattuja arvoja ja ihanteita. Kuitenkin tuotteistaminen hyväksytään ja se mielletään osaksi urheilua.

”Tämän päivän urheilu on täynnä tuotepaketteja, urheilu on liikemaailma. Urheilija on osa tätä maailmaa ja tuotepaketti. Mielestäni siitä ei pääse yli eikä ympäri. Se on automaattisesti osa huippu-urheilijan elämää.”

Haastatteluissa tuli selkeästi ilmi, että osa vammaisurheilusta on helpompi tuotteistaa ja korostaa vammaishuippu-urheilua tuotaessa esiin. Toisin sanoen osa vammoista on vaikeammin häivyttävissä, joten myös (urheilu-)liiton on helpompi panostaa ja nostaa julkisuuteen tiettyjä lajeja, joita voidaan korostaa myös tuotevarustelulla, fyysisellä voimalla ja maskuliinisuudella.

”Pyörätuoliurheiluun liittyvä on nostettu esiin, koska se on sykähdyttää. Se on nopeaa, näyttävää ja tajunnanräjäyttävää, kun 15 nuorta kaveria kelaa radalla. ...se, että tuossa menis muutama urheilija kepillä ja yksi riiputtais kättä. ...SIU:n hallituksessa XX totesi, että se on ryhmä (pyörätuolikelaajat), jolla revitään rahaa, todennetaan tuloksia ja saadaan julkisuutta.”

Arvioivan katseen uhmaajat

Naisurheilijalle urheilu ja siinä hyvä suoritus on ollut lähes ainoa keino saada osakseen ihailevia katseita kenen tahansa urheilijan tavoin. Katseen alaisena oleminen urheilussa voi muun arvioivan katseen vastakohtana ollakin positiivinen kokemus. Ihailevia katseita tuli urheilusuorituksesta ei niinkään naisvammaisurheilijan ruumista arvioitaessa. Näin vammaisnaisurheilijasta tuli objektin sijaan subjekti.

"...kunnioittivat (vammattomat) aina urheilijana. Minua peilattiin aina enemmän urheilun, kuin minkään muun mittapuun kautta."

"...ehkä se on niitä katseita... ...en ole koskaan kokenut niitä katseita kiusana tai pahoina. Koen että ihmisiä kiinnostaa erilaisuus...kaikki jotka poikkeaa normista tai valtavirrasta on niin kiinnostava katsoa, mikä tuo tapaus on. Ymmärrän sen. Urheilusuorituksissa väitän, että ne katseet ovat jollain tapaa ihailevia ja sitä arvostetaan ja nähdään että asioita voi tehdä eri tavalla. Pitkälle ne (katseet) on positiivisia."

Olemalla esillä ja osallistumalla vammattomien kanssa samoihin sarjoihin, naisvammaisurheilijat kokevat voivansa totuttaa ihmisiä katsomaan ja näkemään vammaisia ja vammaisurheilua. Tämä on osa urheilun ruumisprojektia, jossa naisvammaisurheilija "ottaa ohjat omiin käsiinsä".

"...kuulin, kun joku mies sanoi mun perään, että no nyt se näki millaista se on se näkövammaisurheilu, kun me oltiin kuitenkin oltu lehtien palstoilla, mutta kukaan ei ollut nähnyt meitä kisoissa."

"Muistan yhet kisat, kun urheilin vammattomien kisassa, kun olin urheilija muiden joukossa ja yleisölle se näkyvyys ja se tietoisuus."

Aktiivinen esiintyminen tuo vammaisurheilua tietoisuuteen entistä paremmin. Olemalla esimerkki sekä vammaisille että vammattomille urheilijoille, voidaan vammaisurheilijan elämä tuoda lähelle, esimerkiksi lukijan omaa liikunnallista elämäntapaa ja osoittaa yhtymäkohdat ilman vammaisen ja vammaisuuden objektivointia.

"Uskon, että urheilijana ja liikunnan ammattilaisena olen pystynyt avartanut ihmisten ja suomalaisen liikuntakulttuurin maailmaa tuomalla paralympiaurheilua lähelle. Lähelle voitaisiin ehkä kääntää sanaan konkreettinen tapa lähestyä tai tarkastella asioita."

Naiset saattavat joskus pakottaa ympäristöä näkemään erilaisuus ja samalla ympärillä olevista ihmisistä tuleekin objekteja:

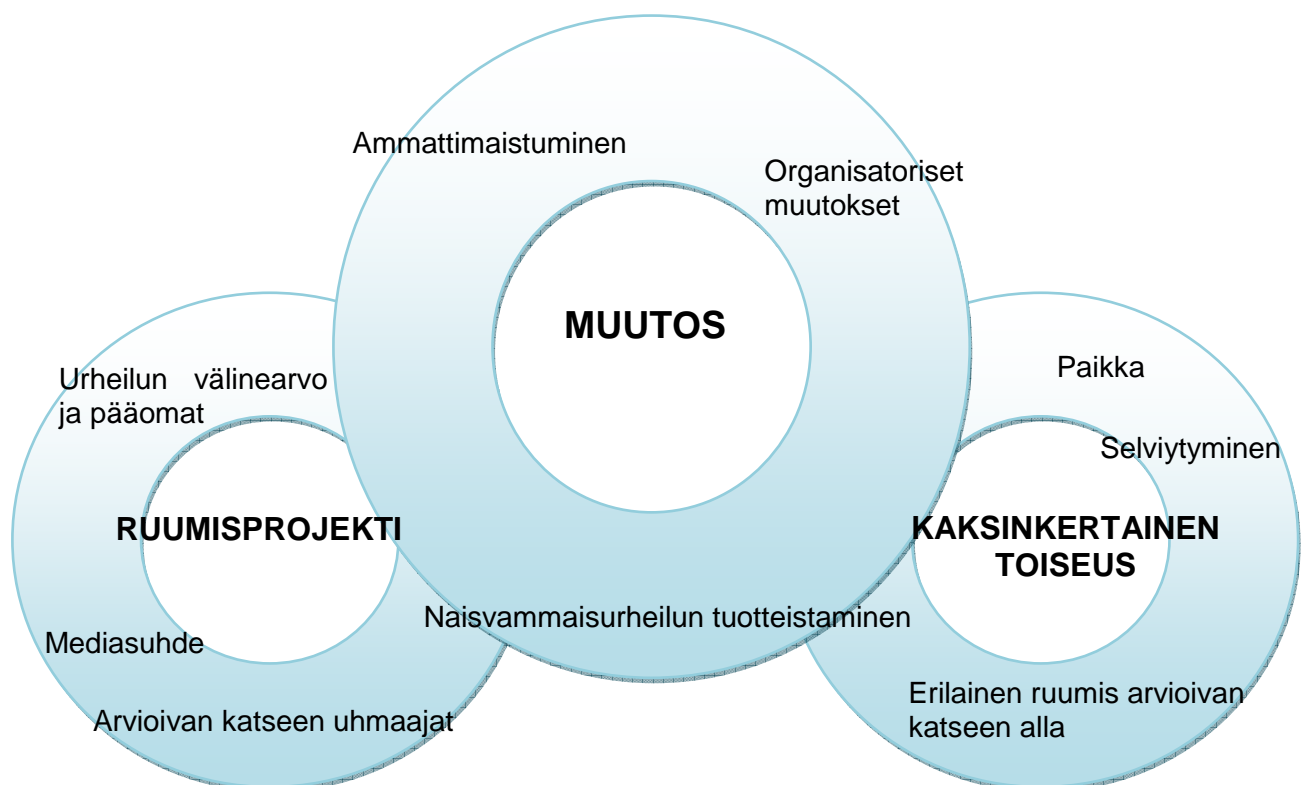
"...joskus mä tykkään provosoida ihmisiä käyttämällä hametta ja proteesia, jossa ei ole kosmetiikkaa, vaan se on metalliputki, mikä siinä näkyy..annan näkyä sen, mitä mä olen ja se on osa mun peilikuvaa. ...oon ajatellut, että se on helppo tapa tuoda erilaisuutta esiin, että jokainen saa näyttää siltä mitä on."

Toisaalta taas mietitään tarkkaan, jotta vammaisuuden lisäksi ei olisi olemuksessa muuta katsottavaa (kuin vamma), eikä oma erilaisuus aiheuta inhon tunteita. Toisin sanoen naisurheilijat aktiivisesti paneutuvat itsen rakentamis- eli ruumisprojektiin.

"...eikä sitä vammaa voi korjata, mutta tykkään että kun ollaan esillä niin ollaan siisteissä vaatteissa ja tukka puhtaana, ettei sillä epäsiistillä olemuksella herätetä huomiota, kun muutenkin herätetään huomio. Mutta ettei muilla tule sellaista inhon tunnetta..."

7. POHDINTA

Tutkimuskysymyksenä oli millainen on naisvammaisurheilun muutos naisvammaisurheilijoiden kokemana 1970 - 2010 välisenä aikana? Tarkastelen seuraavaksi muutosta naisvammaisurheilussa aluksi muutosnäkökulmasta ja sen jälkeen siihen liittyviä osatutkimuskysymyksiä millaisena kaksinkertainen toiseus näyttäytyy naisvammaisurheilun parissa eri vuosikymmeninä sekä millainen on naisvammaisurheilijan ruumisprojekti. Kuviossa 2 kuvataan muutos ja siihen liittyvien kaksinkertainen toiseus ja ruumisprojekti tutkimuksen teemoista ja tyypittelyistä nousseista tuloksista käsin. Nämä muodostavat monimutkaisen ja moni-ilmeisen konstruktion (Kuvio 2), jossa naisvammaisurheilijan subjektiteetti vaihtelee eniten.

Kuvio 2. Tutkimuksen muutostulokset ja niiden suhde kaksinkertaisen toiseuden näyttäytymiseen eri vuosikymmeninä naisvammaisurheilussa sekä naisvammaisurheilijan ruumisprojekti.

7.1. Naisvammaisurheilun muutokset

Urheilun ammattimaistuminen kauttaaltaan on vaikuttanut ja muuttanut naisvammaisurheilua. 1970-luvulla kuntoutuskursseilla järjestettiin urheilukursseja ja lajiesittelyjä, joiden ansiosta lajeihin saatiin vammaisurheilijoita. Naisvammaisurheilijat tulivat vammaisurheilujärjestöjen pariin ja he urheilivat erillään vammattomista urheilijoista. Vammaisurheilun integroitua lajiliittoihin, muutos yksityisestä vammaisurheilusta ei ole ollutkaan kaikkien mielestä hyvä ratkaisu. Lajiliitoissa ei välttämättä ole tuttuja toimihenkilöitä, jotka ovat tottuneet toimimaan naisvammaisurheilijoiden kanssa.

Tämän päivän urheilijat eivät koe oman vammaisurheilujärjestön vaikutusta niinkään voimakkaaksi. Heille on olemassa paralympialajeja ja muita lajeja, joiden leiritykset, valmennukset ja kilpailut koordinoituvat vammaisurheiluliiton, VAU:n kautta. Osa näistä urheilulajeista, varsinkin paralympialajit, ovat integroituneet lajiliittoon, kuten alppihiihto, judo ja jousiammunta.

Organisatoriset muutokset

Organisatoriset muutokset (Kuvio 2) ovat osin vaikuttaneet siihen, että urheilijoiden ja harrastelijoiden välillä on entistä suurempi kuilu. Aikaisemmin vammaisurheilulajeja esiteltiin kuntoutuskursseilla ja se miellettiin osaksi kuntoutusta ja sen jatkoksi. Lisäksi erilaiset urheilupäivät keräsivät naisvammaisurheilijoita kilpailemaan keskenään ja jokainen pääsi mukaan toimintaan. Nykyisen kuilun syventyessä vähäinen naisvammaisurheilijoiden määrä on pienentynyt entisestään ja joitain perinteisiä lajeja uhkaa suorastaan osallistujakato. Kuitenkaan lajiliitot eivät ole osanneet koordinoida ja integroida vammaisten lasten liikuntaa ja urheilua kohti kilpa- ja huippu-urheilua. Tosin erityisiä tyttö- ja naisohjelmia ei vammaisurheilun puolella ole tehty, vaikka juuri tyttöjen ja naisten määrää voisi lisätä. Kummu (2006) totesi, että on todettu ettei huippu-urheilutulokset lisää harrastajamääriä nuorten keskuudessa (Kummu

2006, 71), joten Leo-Pekka Tähden loistavat urheilusuoritukset eivät yksinään nosta harrastajamääriä.

Vuosikymmenten saatossa tapahtuneet organisatoriset muutokset ovat mahdollistaneet naisten vammaisurheiluun kohdistuvan rakenteellisen epätasa-arvon. Suurin epätasa-arvo näyttää tämän tutkimuksen perusteella kohdistuvan joukkuelajeihin. Useissa joukkuelajeissa Suomeen ei ole perustettu esimerkiksi naisten maajoukkuetta. Tämä pakottaa naisten suuntaavan omat urheilutavoitteensa erilaiseksi, kun esimerkiksi paralympialaisiin ei ole mahdollisuuksia päästä. Naisilla on edelleen vähemmän mahdollisuuksia valita oma urheilulajinsa, heillä on edelleen vähemmän mahdollisuuksia kilpailla ja edetä urheilu-urallaan kansainvälisille kentille. Lisäksi vaikeavammaisilla on entistä vaikeampaa saada avustajaa tai opasta harjoituksiin, leiri- ja kisamatkoille edellisten epätasa-arvoa lisäävien käytäntöjen lisäksi.

Ammattimaistuminen

Naisvammaisurheilun ammattimaistuminen (Kuvio 2) on monisyinen kehityskulku vuosikymmenten saatossa, eikä voida sanoa, mistä ammattimaistuminen on alkanut ja mihin se päättyy. Urheilun markkinallistuminen on vaikuttanut myös naisvammaisurheiluun. Aikaisemmin naisvammaisurheilu ei kiinnostanut eikä myöskään median kautta päässyt yleisön tietoisuuteen. 1980- ja 1990-luvuilla naisvammaisurheilijat pääsivät suuremman yleisön tietoisuuteen, mutta kokivat osittain jääneen miesurheilijoiden varjoon. Tämän päivän urheilijat, varsinkin yksilölajin urheilijat kokevat olevansa paralympiakomitean Tie Tähtiin -ohjelman kautta tasavertaisia miesten kanssa.

Kansainvälinen taso naisvammaisurheilussa on noussut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Osaksi syynä ovat luokittelumuutokset, mutta myös kansainvälinen medianäkyvyys sekä naisvammaisurheilun arvostamisen nousu. Suomalaiset arvokisamitalit ovat selkeästi vähentyneet, mutta näitä harvoja

mitaleja ja mitalintuojia arvostetaan. Osin tämän päivän urheilijoita kuitenkin harmittaa, että suuri yleisö ei ole ymmärtänyt kansainvälisen tason nousua, vaan edelleen on ajatus siitä, että kuka tahansa pääsee paralympialaisiin. Toisin sanoen suomalaisessa mediassa vain Leo-Pekka tähti on lyönyt itsensä läpi urheilijana. Median vaikutuksesta yleiseen asenteeseen aiheuttaa sen, että unohdetaan, kuinka paljon tämän päivän naisvammaisurheilijat harjoittelevat, jotta pärjäisivät kilpailuissa ja pääsisivät paralympialaisiin.

Naisvammaisurheilun ammattimaistumista (Kuvio 2) osoittaa muun muassa urheilija-apurahojen myöntäminen ja sponsorien mukaan tulo vammaisurheiluun. Se on osoittanut, että kuntoutuksesta on tullut varteenotettava ja seurattavissa oleva urheilulaji. Mediat ovat uutisoineet urheilija-apurahojen jakoa ja sitä kautta naisvammaisurheilu on myös houkutellut sponsoreita. Täytyy huomata kuitenkin, että taloudellisten resurssien kohentuminen ja median kiinnostus koskettavat lähinnä yksilölajien urheilijoita.

Naisvammaisurheilun tuotteistaminen

Media edelleen tekee mieluummin juttuja näyttävistä, fyysistä voimaa vaativista vammaisurheilulajeista. Tosin vammaisurheilujärjestö on lähtenyt markkinoimaan miesvammaisurheilun kautta. Toisin sanoen vammaisurheilu on tuotteistettu (Kuvio 2) näyttäväksi, maskuliiniseksi ja vauhdikkaaksi urheiluksi, joka jossain määrin on myös sukupuoletonta. Tämän päivän naisvammaisurheilijan täytyy kuitenkin olla kokonainen paketti eli tuote, pelkkä urheilu ei riitä. Tämän tuotepaketin olennainen osa on edullinen ulkonäkö. Tuotepakettia myydään sekä sponsoreille että medialle. Aikaisemmin riitti, että oli peseytynyt, puhtaissa vaatteissa eikä aiheuttanut lisähämmennystä vamman lisäksi.

Vammaisurheilun integroituminen vammattomien urheiluun ei ole aina ollut kitkatonta. Aikaisemmin vammaisurheilijat kilpailivat naisten ja miesten luokissa tai sarjoissa. Tänä päivänä naisvammaisurheilijat kilpailevat mediajulkisuudesta, valmennuksesta, sponsoreista, apurahoista ja muista resursseista sekä miesvammaisurheilijoiden että vammattomien mies- ja naisurheilijoiden kanssa.

7.2. Kaksinkertainen toiseus eri vuosikymmeninä

Yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa toiminta- ja puhetavoissa on runsaasti ulottuvuuksia, jotka vammauttavat, sortavat, toiseuttavat ja ulossulkevat yksilöitä eli ovat disablistisia tapoja. Lisäksi naiseuden ja naisellisuuden normatiiviset oletukset muuntuvat vammaisen ruumiin läsnä ollessa disablistisiksi käytännöiksi. Sukupuolen ja vammaisuuden käytäntöjen huomioiminen yhtä aikaa sosio-kulttuuristen käytäntöjen kanssa tuottavat monimutkaisen suhde- ja valtakartaston. Jotkut naisellisuuden ja vammaisuuden perinteisistä käsityksistä toimivat samansuuntaisesti ja vahvistavat toisiaan. (Reinikainen 2004, 194). Kuviossa 2 kuvataan, naisvammaisurheilun muutoksen suhdetta kaksinkertaiseen toiseuteen vuosikymmenten aikana. Teemahaastatteluista nousi voimakkaasti esiin toiseus ja siinä tapahtuneet muutokset. Kaksinkertainen toiseus kokemuksena painottuu naisten pienentyneeseen subjektiteettiin.

Naisen ja vammaisen paikka

Naisen ja vammaisen paikka (Kuvio 2) urheilussa on osoitettu sanoin ja teoin 1970-luvulta asti. Naisen ja vammaisen paikan osoittamisen olen tulkinnut syrjinnäksi. Naisten syrjintää urheilussa on esiintynyt sekä 1970-luvulla että

2010-luvulla, syrjinnän muodot ovat vain muuttaneet muotoja. 1970-luvulla syrjintä perustui suoraan sukupuoleen. Naisille ei ole varattu esimerkiksi pukuhuonetta, naisia kohdeltiin kaltoin sanallisesti tai naisia kohtaan osoitettiin suoranaista halveksuntaa sukupuolensa perusteella. Syrjintä on muuttanut hienovaraisemmaksi, jolloin se perustellaan rakenteellisilla ja taloudellisilla tekijöillä tai medianäkyvyydellä. Tämä hienovaraisuus on muuttanut naisvammaisurheilijaan kohdistuvan syrjinnän huomaamattomaksi, jolloin siihen on vaikea puuttua. Tämän päivän syrjinnälle toisin sanoen annetaan ”järkiperusteet”.

Edelliseen problematiikkaan ja urheiluorganisaatiomuutokseen liittyen yhtenä merkittävimmistä tutkimustuloksista on se, että vammaisella naisella ei ole todellista vapautta valita omaa urheilulajiaan, varsinkaan jos on vaikeasti vammautunut ja tarvitsee avustajaa urheilumatkoilla tai kisatapahtumassa. Lisäksi joukkuelajin edustajat ovat selkeästi heikommassa tilanteessa lajin valinnanvapauden suhteen kuin yksilöurheilija. Näin voidaan todeta, että myös tämä urheiluelämää koskeva tutkimus tukee ajatusta vammaisen ja naisen menetetyistä subjektiudesta eli täysvaltaisesta toimijuudesta. Esimerkiksi joukkuelajeissa on huolehdittu miesten joukkueesta, mutta naisten joukkuetta ei edes yritetä perustaa.

Urheilun sisällä naiselle on varattu oma paikkansa. Naiset hoitavat urheiluun, liikkumiseen tai harjoitukseen liittyviä järjestelyitä, miesten tullessa suorittamaan eli toimimaan. Aikaisempina vuosikymmeninä toimintatapa oli yleisempää, mutta edelleen, varsinkin joukkuelajien ja sekajoukkueiden keskuudessa naisten joukkueet tehtävät liittyvät enemmän hoivaan, siivoukseen ja harjoittelun järjestämiseen.

Poikkeava ruumis arvioivan katseen alla

Naisvammaishuippu-urheilija on edelleen harvinaisuus ja medialle ihmetyksen aihe. Oletamus naisesta ja vammaisesta poikkeavana näkyy urheilussa itse urheilusuorituksen normittamisena valkoisen, heteromiehen suoritukseen ja tulokseen, johon kaikkea verrataan. Tässä tulee esiin ihmisten kykenemättömyys ymmärtää urheilun ydintä: on tärkeää, että jokaista urheilijaa arvostetaan ja arvostellaan heidän omalla tasollaan, sillä urheilija panostaa aina kaikkensa urheiluun oli vammainen tai vammaton. Media taas puolestaan haluaa ensin tuoda esiin vamman ja vamman kautta lokeroida urheilijan. Haastateltavat kokivat, että vamman takia heiltä odotetaan vähemmän tai paralympialaisiin pääsyä ei ihmetellä, sillä oletetaan sinne pääsyn olevan helpompaa kuin olympialaisiin. Fyysisen vamman takia kaikesta arjesta selviytymisestä tehdään sankaruustarina ja urheilu-ura on jotain ihmeellistä. Vammaisen naisen urheilua ylistämällä mitätöidään. Kuten eräs haastateltavista kertoi urheilujutusta, jossa kirjoitettiin: "Vammasta huolimatta hän nauroi". Tämän arvioivan katseen alla naisvammaisurheilijasta tehdään objekti, jonka subjektiteettiä vähätellään fyysisen vamman takia.

Naiset kokevat olevansa joka paikassa arvioivan katseen alla. Naisia normitetaan, arvioidaan ja vertaillaan. Arvioitavana on sekä naiseus että urheilullisuus. Aikaisempien vuosikymmenten naisurheilijat ovat arkailleet arvioivan katseen alaisena olemista, esimerkiksi kuntoutuskokemustensa eli normaaliuden vaatimuksen takia. Aikaisemmin, 1970-1980-luvuilla, naisvammaisurheiluun liitettiin vahvasti kuntoutuksen status ja vasta viimeiseksi 1990- ja 2000-luvuilla naisvammaisurheilijan edulliseen ulkonäköön on alettu kiinnittämään huomio. Naisvammaisurheilijoita arvioidaan sekä naisnormin että vammattomuusnormin kautta, joten heidän kokemansa arvioiva katse objektivoi heidät kaksinkertaisesti.

Osa naiseuden ja vammaisuuden diskursseista näyttäytyvät toisilleen vastakkaisina tai jopa poissulkevinä. Näitä ovat esimerkiksi käsitys vammaisen naisen kyvyttömyydestä olla äiti, joka paljastaa olettamuksen vammaisen avuttomuudesta ja toisaalta fyysisen normaaliuden vaatimuksen äitiyden edellytyksenä. Myös naisellisen ja heteroseksuaalisuuden viehättävyyden perustana on fyysisesti vammaton ruumis. (ks. Reinikainen 2007). Osa perheellisistä haastateltavista oli kokenut voimakastakin arvostelua äitinä olemisesta ja epäilyjä omista valmiuksista siihen. Kuitenkaan he eivät kokeneet kenenkään arvostelleen tai epäilleen urheilijana toimimista.

Selviytymisen eetos

Oletus kivusta ja kärsimyksestä naiselle ja vammaiselle luontaisesti kuuluvana on mahdollistanut heidän sulkemisen pois liikunta- ja urheilutilaisuuksista. Vedottaessa naisen tai vammaisen anatomiaan ja fysiologiaan on luonnollistettu oletamus kivusta ja syrjintää voidaan harjoittaa vetoamalla toimintaan naisen ja vammaisen edun nimissä. Toisaalta kivun olemassaoloa urheilussa vähätellään. Kipua pidetään osana urheiluharjoittelua, joka on kestettävä. Kivun sieto kuuluu naisvammaisurheilijan elämään, eikä siitä ole sopivaa valittaa. Naisvammaisurheilija selviytyy jokaisesta tilanteesta, niin fyysisistä kuin henkisistä esteistä.

Tässä tutkimuksessa tuli esiin erityisen hyvin selviytymisen eetos. Naisurheilijat harjoittelevat yksin ja huolimatta pääsystä seuran yleisiin harjoituksiin, naiset soveltavat harjoitteet itselleen. Aikaisempina vuosikymmeninä vammaisnaisurheilijat harjoittelivat fyysisesti yksin, eristettynä seuran harjoituksista. Tämän päivän vammaisnaisurheilijat harjoittelevat psyykkisesti yksin, näennäisesti integroituna seuran harjoituksiin. Jokainen harjoite on tarkoitettu vammattomille urheilijoille, joita vammaisurheilijan täytyy soveltaa itse. Edes valmentajan ei koeta ymmärtävän soveltamista, miltä se tuntuu ja

kuinka raskasta erityisyys on henkisesti ajoittain. Tämä yksinäisyys tuo esiin näyttämisen halun vammattomille.

7.3. Naisvammaisurheilijan ruumisprojekti

Beverley Skeggsin (2004) bourdieläistä feminismiä soveltaen, ruumisprojekti määrittyy itsen rakentamisprojektiksi. Tässä projektissa urheilu on väline ja diskurssi, jossa ruumista muokataan saavutettaessa ruumiillinen pääoma. Tämän pääoman turvin urheilija toimii urheilun kentällä, jossa yksilön arvo realisoituu. Ruumisprojekti ei ole vain itsen rakentamista, vaan myös luokan (ei yhteiskunnallisen tai taloudellisen) rakentamista. (ks. Skeggs 2004.) Tanja Karin (2001) tutkimus vahvistaa ruumisprojektin esiintymisen vammaisurheilussa. Vammaisurheilijat tekevät luokkaa ja itsen rakentamista urheilun avulla. Tavoitteena on tasa-arvon, arvostuksen, hyväksynnän ja samanlaisten urheilusuoritusten saavuttaminen vammattomien urheilijoiden kanssa. Näiden tavoitteiden saavuttamisella vammaa häivytetään ja siirrytään luokkaan urheilija. (Kari 2001, 65-67.)

Urheilun välinearvo ja pääomat

Tässä tutkimuksessa tulee esiin urheilun välineellinen arvo (Kuvio 2). Liikkuessa tai urheillessa itse liikkeestä tulee yhdistävä elementti. Tilanteessa ei ole tärkeää vammaisuus tai vammattomuus, urheilu häivyttää vamman. Toisaalta mitä pidemmälle urheilu-ura jatkuu, sen tärkeämmäksi muuttuvat myös muut pääomat, joita urheilun kautta tavoitellaan. Näistä tärkeimmät ovat sosiaalinen ja terveydellinen pääoma. Myös median suuntaan halutaan entistä enemmän nostaa urheilu, urheilullisuus ja kova harjoittelu. Samalla vammaisuus halutaan jättää taka-alalle sukupuolenkin kustannuksella.

Toisaalta vammaisuudessakin halutaan asettua eri luokkiin. Korostetaan siis sitä, että me kilpailemme paralympialaisissa ja nuo toiset kilpailevat Special Olympic Gamesissa.

1970-luvun naisvammaisurheilijat kokevat urheilun välineenä kuulua joukkoon eli urheilulla rakennetaan sosiaalista pääomaa, yhteenkuuluvuutta vammaisurheilijajoukkoon. Tämän päivän urheilijat puolestaan kehittävät itseään, tekevät sitä, missä ovat hyviä eli urheilevat. Urheilun avulla saadaan jossain määrin taloudellista pääomaa, harjoittelun kautta rakennetaan ruumiillista pääomaa ja pärjätään kansainvälisillä urheilukentillä. Urheilijan koetaan olevan yhä enemmän kokonainen paketti, johon urheilusuorituksen lisäksi kuuluvat edustava ulkonäkö ja kiinnostava tarina urheilijan taustalla.

Arvioivan katseen uhmaajat

Ajasta riippumatta naiset kokivat, että urheilussa he ovat saaneet ihailevia katseita urheilusuorituksen onnistuessa ja yleisön heränneen katsomaan upeaa urheilusuoritusta, ei vammaa. Tämän päivän naisvammaisurheilijat puolestaan haastavat ympäristön katsomaan (Kuva 4) sekä tottumaan erilaisuuteen ja vammaiseen ruumiiseen, joka ei vastaakaan norminaisen kuvaa. Nämä arvioivan katseen uhmaajat ovat aktiivisia subjekteja, ympäristön muuttuessa objektiksi.

Varsinkin 1980-luvun puolivälissä näyttäisi naisvammaisurheiluun tulleen uusi urheilijasukupolvi, joka uskaltaa olla entistä enemmän esillä, arvioivan katseen alla ja uhmata sen objektoivaa ja normalisoivaa tapaa. Jos ympäristö ei pidä näkemästään: *”Se on sitten heidän ongelma, ei minun”*.

Kuva 4. Arvioivan katseen uhmaaja totuttaa ympäristöä katsomaan erilaista naisruumista (www.paralympic.ca).

Mediasuhde

Median on edelleen vaikea suhtautua naisvammaisurheilijaan asiallisella tavalla (Kuvio 2). Media tekee vertailuja vammaisten ja vammattomien urheilun välillä, ymmärtämättä sitä, että kyseessä on eri lajit, esimerkiksi uinnissa. Vertailemalla itseään, tekniikkaa ja harjoittelua vammattomiin ja miesurheilijoihin, naisvammaisurheilijat rakentavat urheilijaluokkaa. Itse tehtyä vertailua pidetään luonnollisena ja urheilijan kehittymisen kannalta välttämättömänä. Kuitenkin toisten tekemää vertailua pidetään epäeettisenä tai loukkaavana sekä asiantuntemattomana. Tosiasiassa vammaisurheilu erilaisine luokitteluineen on vaikea seurattava ja suurelle yleisölle vierasta. Vertailun taustalla lienee tavoite asettaa vammaisnaisurheilu omaan tuttuun kokemusmaailmaan, jotta voi päättää, miten siihen suhtautuu.

Median ja yleisön on helpompaa lähestyä naisvammaisurheilijaa, joka omaa edustavan ulkonäön. Vammaisnaisurheilija on tuotepaketti, jossa pelkällä urheilusuorituksilla ei pääse yleisön tietoisuuteen tai mediakiinnostavuus nousisi. Lisäksi olisi vaikeaa kuvitella, jos esimerkiksi naisvammaisurheilijalla on puheentuohtoon liittyvä vamma, että media uskaltaisi häntä lähestyä urheilusuorituksesta huolimatta. Ruumisprojekti onkin kokonaisuus, joka sisältää urheilusuorituksen lisäksi urheilijan elämäntavan, sosiaaliset suhteet ja ruumiillista pääomaa eli edustavan ulkonäön. Onnistuneella ruumisprojektilla luodaan suhde mediaan ja ympäristöön.

7.4. Naisvammaisurheilija kaksinkertaisen toiseuden ja ruumisprojektin risteyksessä

Kaksinkertaiseen toiseuteen liittyvät disablistiset diskurssit voidaan rinnastaa patriarkaalisiin yhteiskunnallisiin diskursseihin ja konstruktioihin. Molemmille on yhteistä niiden läpitukenavuus sekä poikittais- että pitkittäissuunnassa. Nämä syrjivät käytännöt ovat luonnollistettu ja sitä kautta ne ovat arkipäiväistyneet. Vammainen naisurheilija kokee tämän vammauttavana ja häpeällisenä. Urheilu, ruumisprojekti on keino saada hyväksyntää ympäristöstä. Se on keino tavoitella tasa-arvoa ja se on keino rakentaa hyväksyttävää urheilijaluokkaa. Ruumiillisella pääomalla toimitaan urheilun kentällä. Kansainvälisesti menestyvä naisvammaisurheilija pystyy ruumiillisella pääomalla toimimaan urheilun kentällä ja hänen arvonsa nousee huolimatta vammasta ja naiseudesta. Ruumisprojektin tulos eli ruumiillinen pääoma häivyttää vammaa ja osittain naiseutta. Toisaalta edustava ulkonäkö lisää ruumiillista pääomaa myös naisvammaisurheilijalla. Ruumisprojektissa naisvammaisurheilija voi käyttää heteronormatiivista katsetta hyväkseen ja nousta arvioivaa vastaan subjektin osaan.

Kaksinkertainen toiseus ja ruumisprojekti ovat vastakkaissuuntaisia konstruktioita. Siinä missä kaksinkertainen toiseus pyrkii vahvistamaan vanhoja, patriarkaalisia ja disablistisia toimintamalleja, yksilön ruumisprojekti pyrkii niitä hajottamaan. Vaikka ruumisprojektissa käytetään osittain patriarkaalisia ihanteita ja maskuliinista katsetta hyväksi, se kuitenkin rikkoo perinteistä vammaisen naisen mallia. Kyseessä on pohjimmiltaan subjektiteetin ottamisesta osaksi kokonaisvaltaista yksilöä. Näin naisvammaisurheilija on kaksinkertaisen toiseuden ja ruumisprojektin risteyksessä. Huolimatta kuluneista vuosikymmenistä kaksinkertainen toiseus on olemassa ja kaiken tasoista syrjintää esiintyy edelleen. Syrjinnän muodot ovat muuttuneet suorasukaisesta sukupuoleen kohdistuvasta syrjinnästä hienovaraisempaan rakenteelliseen syrjintään.

7.5. Jatkotutkimusehdotuksia

Tähän tutkimukseen osallistui kahdeksan naisvammaisurheilijaa. Jatkotutkimukseen pitää tutkimusjoukkoa laajentaa. Se onnistuu esimerkiksi suunnitteleamalla survey -tyyppinen tutkimusmalli, jonka pohjana on formaalinen haastattelulomake ja jota täydennetään haastatteluin. Laajentamalla haastattelupohjaa saadaan yleistettävämpi tutkimus. Lajikirjoa joko laajentamalla tai fokusoimalla tiettyihin lajeihin voi tuottaa erilaista tietoa.

Toisaalta tässä tutkimuksessa tutkittiin näkö- ja liikuntavammaisten naisurheilijoiden kokemuksia sekä arvojen ja asenteiden muutosta vuosikymmenten aikana. Olisi tärkeää tutkia kehitysvammaisten naisurheilijoiden kokemuksia urheilumaailmasta. Tämä vaatii enemmän suunnitelmallisuutta ja hieman eri asioita täytyy ottaa tutkimuksessa huomioon, sillä kehitysvammaisten huippu-urheiluun liittyy valmentajien lisäksi huoltajia,

avustajia sekä muita (sosiaali-)ohjaajia niin urheiluun kuin arkisiin toimintoihinkin.

Naisvammaisurheilua ei ole vielä tutkittu niin laajasti, ettei se tuottaisi lisää uutta ja arvokasta tietoa ilmiöstä urheilu.

LÄHTEET

de Beauvoir S. 1949. Toinen sukupuoli I. (suom). I. Koskinen, H. Lukkari & E. Ruonakoski, 2009. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Blanchard K. & Cheska A. 1985. The Anthropology of Sport. An Introduction. Massachusetts: Bergin & Gavey Publishers, Inc. Viitattu teoksessa Kinnunen T. 2001. Pyhät bodarit. Helsinki: Gaudeamus, 183 -184.

Eichberg H. 1987. Liikuntaa harjoittavat ruumiit. Kohti ruumiin ja urheilun uutta sosiaalitetiedettä. Tampere: Vastapaino.

Eichberg H. 2011. the Normal Body – Anthropology of Bodily Otherness. Physical Culture and Sport. Studies and research. Vol. LI; 5-14.

Eskola J. & Suoranta J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Harjunen H. 2004. Lihavuus, stigma ja sukupuoli. Teoksessa E. Jokinen, M. Kaskisaari & M. Husso (toim.) Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö. Tampere: Vastapaino, 243-262.

Heywood L. 1998. Bodymakers: a Culture Anatomy of Women's Bodybuilding. New Brunswick, NJ.: Rutgers University Press. Viitattu teoksessa Kinnunen T. 2001. Pyhät bodarit. Helsinki: Gaudeamus, 228.

Hirsjärvi S., Remes P., Sajavaara P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Honkanen, K. 2004. Nainen. Teoksessa A. Koivunen & M. Liljeström (toim.) 2004. Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 139-158.

Huippu-urheilu 2000-luvulla. 2002. Strategia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi 2002-2006. Suomen Olympiayhdistys ry.

Hytönen J., Rintala P. 2002. Vammaisten kilpaurheilu. Teoksessa E. Mälkiä & P. Rintala (toim.) 2002. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura ry, 435-440.

Itkonen H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus. Sosiologian väitöskirja.

Jokinen E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Kares Y. 2012. Pihlakoski kirii Sulinia vastaan pääsihteerikilvan loppusuoralla. Olympiakomitea: Varainhankinnasta Purontakasen seuraajan tärkein tehtävä. Aamulehti, 2012:23.

Kari T. 2001. Vammaishuippu-urheilijana Suomessa. Tutkimus toimintaympäristön ja sisäisten motivaatiotekijöiden merkityksestä

vammaishuippu-urheilussa. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan sosiologian laitos. Pro gradu –tutkielma.

Kay T. 2003. Sport and Gender. Teoksessa B.Houlihan (toim.) 2003. Sport and Society. Lontoo: SAGE Publications, 89-104.

Kinnunen T. 2001. Pyhät bodarit. Helsinki: Gaudeamus.

Kivirauma J. 2008. Poikkeavat oppilaat kansakoulun marginaalissa ennen oppivelvollisuuskoulua. Teoksessa J.Kivirauma (toim.) 2008. Muuttuvat marginaalit: näkökulmia vammaistutkimukseen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 1/2008, 82-98.

Kummu L. 2007. Kummajaisesta huippu-urheiluksi. Suomen vammaisurheilun historia 1960 – 2005. Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteiden laitos. Tutkimuksia 2/2007.

Kummu L. & Saari A. 2009. Vammaisurheilu Suomessa –näyttelyn teksti. Helsinki: Suomen Vammaisurheilu ja –liikunta. Julkaisematon lähde.

Liljeström M. 2004. Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa A. Koivunen & M. Liljeström (toim.) 2004. Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 111-138.

Polley, M. 2003. History and Sport. Teoksessa B.Houlihan (toim.) 2003. Sport and Society. Lontoo: SAGE Publications, 49-64.

Pirinen, R. 2006. Urheileva Nainen lehtiteksteissä. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Väitöskirjatyö.

Reinikainen, M-R. 1999. Vammaisen nais- ja miesruumiin arvo. Vammaisuus ja sukupuoli yhteiskunnassa. Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 7(4), 341 – 351.

Reinikainen, M-R. 2004. Vammaisuuden ja sukupuolen käytäntöjen jäljillä. Teoksessa E. Jokinen, M. Kaskisaari & M. Husso (toim.) 2004. Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö. Tampere: Vastapaino, 176-198.

Reinikainen, M-R. 2007. Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit. Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskunta- ja sosiaalitieteiden laitos. Väitöskirjatyö.

Searle J. 1996. Speech Acts. Essay in the Philosophy of Language. Cambridge University Press, Cambridge. Viitattu artikkelissa Veijola S. 2004. Pelaajan ruumis. Sekapeli modaalisena sopimuksena. Teoksessa E. Jokinen, M. Kaskisaari & M. Husso (toim.) 2004. Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö. Tampere: Vastapaino, 99-124.

Skeggs B. 2004. Context and Background: Pierre Bourdieu's analysis of class, gender and sexuality. The Sociological Review 2004;52;19-33.

SLU. 2010. Elinvoimaa suomalaisille – SLU –yhteisö sportin puolesta. Taustamateriaali eduskuntavaaleja 2011 varten. SLU-julkaisusarja 5/2010.

Stone, S.D. 1995. The Myth of Bodily Perfection. *Disability & Society*, 1995;10;(4);413-424.

Thomas N. Sport and Disability. Teoksessa B.Houlihan (toim.) 2003. *Sport and Society*. Lontoo: SAGE Publications, 105-123.

Vasara E. 2004. Valtion liikuntahallinnon historia. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 157.

Veijola S. 2004. Pelaajan ruumis. Sekapeli modaalisena sopimuksena. Teoksessa E. Jokinen, M. Kaskisaari & M. Husso (toim.) 2004. *Ruumis töihin! Käsité ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino, 99 – 124.

Verkkolähteet

INAS-FID. 2010. INAS –for para-athletes with an intellectual diasability. WWW-dokumentti: [viitattu 20.3.2011] www.inas.org/about-us/who-we-are .

Rissanen R. 2006. Fenomenografia. Luku 5.1. kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> . WWW-dokumentti: viitattu 5.10.2011.

Saaranen-Kauppinen A., Puusniekka A. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> . WWW-dokumentti: viitattu 5.10.2011.

Suomen Olympiakomitea. 2009. Olympiakomitea. WWW-dokumentti: viitattu 5.11.2010. <http://www.noc.fi/olympiakomitea/>

Suomen Paralympiakomitea. 2009. Paralympialaiset. WWW-dokumentti: viitattu 5.11.2010. <http://www.paralympia.fi> .

WHO. 2011. Disabilities. WWW-dokumentti: [viitattu 19.3.2011] www.who.int/topics/disabilities/en .

Kuvalähteet

Britain's Missing Top Model. 2008. [viitattu 31.3.2011] <http://www.bbc.co.uk/missingmodel>

Caster Semenya. Caster Semenya Ain't 8 Feet Tall. [viitattu 31.3.2011]
<http://www.politicalaffairs.net/caster-semenya-ain-t-8-feet-tall>

Hanna Graaf. Bassolaisten tarinat kuvin. 2011. [viitattu 31.3.2011]
<http://www.basso.fi>

She doesn't want your sympathy. But her opponent might. 2012. [viitattu 10.4.2012] <http://www.paralympic.ca>

Vitruviuksen mies. 2011. [viitattu 13.3.2012]
http://fi.wikipedia.org/wiki/Vitruviuksen_mies

LIITTEET

Liite 1

HAASTATTELURUNKO

1. HENKILÖHISTORIA

- Kerro itsestäsi, minkä koet merkitykselliseksi.
 - nimi, ikä, asuinpaikka...
 - laji/-t
 - liikuntahistoriasi
- Milloin ja miksi valitsit lajisi?
- Milloin kilpa-/huippu-urheilijaksi?
- Kuka tai mikä sai sinut kilpa- ja huippu-urheilun pariin? Tai yleensä liikunnan pariin?
- Mikä on ollut helppoa/vaikeaa kilpa-/huippu-urheilun parissa?

2. URHEILUN MERKITYS OMASSA ELÄMÄSSÄ

- Mikä on urheilun merkitys sinun elämässäsi?
- Miten sijoittautuvat seuraavat ulottuvuudet suhteessa urheiluun: terveys, kuntoutus, elämäntapa, sosiaaliset suhteet, julkisuus, talous, työ, ulkonäkö
- Mitä vain urheilu on antanut sinun elämääsi?
- Kuinka paljon koet antaneesi urheilulle elämästäsi?

3. NORMALISOINTI JA/TAI VERTAILU

- Mikä tekee hyvän urheilijan?
- Pitääkö urheilijan olla "tuotepaketti"?
- Miten sinuun suhtaudutaan urheilijana? Ystävät, sukulaiset, kumppani, työkaverit...
- Onko eroa naisten /miesten suhtautumisessa?

- Onko eroa siinä, miten nais-/miesurheilijaan suhtaudutaan?
- Mikä on ollut haasteellista urheilu-urallasi naisena?
- Vertailevatko muut urheilutuloksiasi tai tekniikkaasi vammattomien urheilutuloksiin tai tekniikkaan? Miten se ilmenee?
- Vertailevatko muut urheilutuloksiasi tai tekniikkaasi miesurheilijoiden urheilutuloksiin tai tekniikkaan? Miten se ilmenee?
- Vertailetko itse omia urheilutuloksia tai tekniikkaasi muiden suorituksiin? Miten?
- Koetko, että ihmiset arvottavat urheilua esim. paralympia, olympia, tai eri urheilulajeja? Arvottavatko ihmiset mies-/naisurheilua eri tavoin?
- Jos koet eri urheilulajien tai sukupuolten välillä olevan arvottamista ja vertailua, mistä johtuu ja kuka mielipiteitä/puhetta johtaa?

4. MUUTOS

- Millaisena koet urheilun muutokset niinä vuosina, kun olet urheillut? Esim. kansainvälinen -, taloudellinen -, median -, valmennuksellinen -, yleinen arvostuksen muutos...
- Miten olet itse muuttanut urheilu-uran myötä?
- Miten olet itse muuttanut urheiluelämää?
- Mitä haluaisit edelleen muuttaa urheiluelämässä?

5. MUUTA

- Mikä on mielestäsi paras kilpailusuorituksesi?
- Teetkö edelleen urheilun parissa töitä? Esim. urheilujohtaminen, valmennus, fysioterapia...
- Jos et tee töitä urheilun parissa, onko siihen jokin tietty syy tai voisitko ajatella joskus työskenteleväsi urheilun parissa?
- Mitä haluaisit vielä kertoa? Mitä unohdin kysyä?